

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Erika Hed

Generellt krav på
prövningstillstånd i hovrätt – ett
tillräckligt rättssäkert system?

Examensarbete
30 högskolepoäng

Handledare
Peter Westberg

Processrätt

Höstterminen 2010

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRORD	5
FÖRKORTNINGAR	6
1 INLEDNING	7
1.1 Bakgrund	7
1.2 Syfte och frågeställning	8
1.3 Metod och avgränsning	8
1.4 Disposition	9
2 RÄTTSSÄKERHET	10
2.1 Rättssäkerhetsbegreppet	10
2.2 Ett värdeladdat begrepp	11
2.3 Särskilt om prövningstillstånd	12
2.4 Vald definition för denna framställning	13
2.5 Materiell riktighet	13
2.6 Förtroende för domstolarna	14
3 RÄTTSMEDLEN	15
3.1 Flerinstanssystem	15
3.2 Hovrätternas roll i instansordningen	15
3.3 HD:s betydelse	16
3.4 Prövningstillstånd	17
3.4.1 Generellt om prövningstillstånd	17
3.4.2 Prövningstillstånd i hovrätt	18
4 INTERNATIONELLA ÅTAGANDEN	20
4.1 Rätt till överprövning	20

4.1.1	Rättighet avseende brottmål	20
4.1.2	Rekommendation avseende tvistemål	20
4.2	Art. 6 i EKMR	21
4.2.1	Rätten till domstolsprövning och en rättssäker process	21
4.2.2	Rätten till en rättvis rättegång	21
4.2.3	Rätten till en rättegång inom skälig tid	22
5	REFORMEN	23
5.1	Tidigare reglering	23
5.2	Behovet av en reform	23
5.3	Förslaget	24
5.4	Utlovad rättssäkerhet	25
5.5	En kritiserad reform	26
5.6	Brottmål och förvaltningsdomstol	27
6	NUVARANDE REGLERING	28
6.1	Allmänt	28
6.2	Tillståndsgrunder	28
6.2.1	Ändringsdispens	28
6.2.2	Granskningsdispens	30
6.2.3	Förhållandet mellan ändringsdispens och granskningsdispens	32
6.2.4	Övriga tillståndsgrunder	32
6.3	Tillståndsprövningen	33
6.3.1	Partiellt prövningstillstånd	33
6.3.2	Komplettering av överklagandeskriften	33
6.3.3	Skriftväxling	34
6.3.4	Sammanträde	34
6.3.5	Beslutsförhet	35
6.3.6	Omröstningsregler	35
6.3.7	Motivering av beslut	36
6.4	Överklagande till HD	37
6.5	Tillståndsprövningen – en balansgång	38
7	PRAXIS	39
7.1	Prövningstillstånd i Hovrätten över Skåne och Blekinge – en målstudie	39
7.1.1	Genomförande	39
7.1.2	Slutsatser och analys	40
7.2	HD:s bedömning	42

8	STATISTISK ANALYS	43
8.1	Hur statistiken kan användas	43
8.2	Rimlig pt-frekvens	43
8.3	Ändringsfrekvensen	44
8.4	Generösare tillståndsprövning	44
8.5	Beviskravet för ändringdispens	44
8.5.1	Ändringssannolikhet – en beviskravsfråga	44
8.5.2	Beviskravets höjd	45
8.5.3	Dubbla sannolikhetsrekvisit	46
8.6	Redovisning av statistik	47
8.6.1	Allmänna anmärkningar	47
8.6.2	Pt-frekvens	47
8.6.3	Ändringsfrekvens	48
9	ANALYS	49
9.1	Rättssäkerhet	49
9.2	Utvärdering	49
9.3	Tillräckligt rättssäkert?	49
9.3.1	Vad är tillräckligt?	49
9.3.2	Internationella åtaganden	50
9.3.3	Regleringens utformning	51
9.3.4	Målstudien	52
9.3.5	Den statistiska analysen	52
9.4	Avslutande reflektioner	54
	BILAGA A	57
	BILAGA B	58
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	59
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	64

Summary

Even though the definition of legal certainty is controversial, it may be considered generally accepted that the substantive aspect of legal certainty requires that judicial decisions are substantially right. It is also quite clear that the formal aspect of legal certainty includes a requirement of predictability concerning judicial decision making.

Sweden has no enforceable international obligation to give parties in a civil case the opportunity to appeal to the second instance. The European Convention on Human Rights, however, grants everyone the right of access to court and the right to a fair judicial review. The possibility of receiving a review of the first instance decision is deemed necessary to ensure legal certainty.

The 1st of November 2008 as part of a reform of the general courts, the scope of requirement of leave to appeal was extended to include all civil cases, when appealing against a decision from the Swedish District Court to the Swedish Court of Appeal. By way of this extension, the Court of Appeal was considered to be more effectively able to fulfill its task to supervise and correct decisions from the District Court. In connection with the extension, the grounds for appeal and the regulation concerning the proceedings (in which the decision is taken about leave of appeal) was amended to make the appraisal of the appeal more generous.

The regulations that are in force provide good grounds for the Court of Appeal to carry out an examination of the appeal, which would make the system satisfy the requirement of legal certainty. Nevertheless it has become evident that the way in which the Court of Appeal use the regulation means that this requirement is not satisfied in practice. This conclusion is primarily based on the distinct decline of the rate of amendments among the cases being appealed (the rate of amendment was 26,8 % before the extension and 18,8 % after the extension). This indicates that the Court of Appeal refuses leave to appeal, in a greater extent than before, in cases where they would have changed the outcome of the District Courts decision if leave to appeal would have been granted. A review of statistical data, together with assumptions made in the doctrine, shows that the Court of Appeal has applied a standard of proof that requires a very strong probability of change of the outcome to the District Courts decision for leave to appeal to be granted. Such a high standard of proof indicates that the grounds of appeal have not been applied in the generous way intended by the legislator. A generous examination was deemed to be necessary to fulfill the requirement of legal certainty. The statistical data indicates that the granted leave to appeal rate, after the enforcement of the new regulation, is not high enough for the Court of Appeal to have a reasonable chance to find all the incorrect decisions made by the District Court.

A study of the cases that have been applied to one of the Courts of Appeal (*Hovrätten över Skåne och Blekinge*) after the enactment of the new regulations, shows that it is hard to understand on which grounds and under which conditions the court grants leave to appeal. Because of this, and because the court does not give reasons for their decisions in questions of leave to appeal, the parties and their legal representatives must face difficulty in knowing how to formulate their writs of appeal.

The Supreme Court has, in several cases, criticized the Courts of Appeals' decisions concerning the question of leave to appeal. The effects of the new system concerning legal certainty, to some extent, depend on whether the Courts of Appeal follow the Supreme Courts precedents. The effect of the new system concerning legal certainty also depends on which effects the reform of the general courts will have in total.

Sammanfattning

Det finns inga internationella åtaganden som innebär en skyldighet för Sverige att ge parter i tvistemål tillgång till en prövning av en andra instans. Dock ska parter enligt *Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna* tillförsäkras en rätt till domstolsprövning och en rättssäker process. En möjlighet till överprövning av den första instansens avgörande anses nödvändigt för att rättssäkerheten ska upprätthållas.

Den 1 november 2008, som en del av den större reformen *En modernare rättegång* (EMR), utvidgades kravet på prövningstillstånd i ledet mellan tingsrätt och hovrätt till att omfatta samtliga typer av tvistemål. Hovrätterna skulle genom utvidgningen bättre kunna fullgöra uppgiften att kontrollera och rätta materiellt felaktiga tingsrättsavgöranden. I samband med utvidgningen förändrades tillståndsgrunderna och regleringen kring tillståndsförfarandet i syfte att göra tillståndsprövningen mer generös. Trots att regleringen får anses ge goda förutsättningar för en tillståndsprövning som innebär att systemet med ett generellt krav på prövningstillstånd är tillräckligt rättssäkert, kan konstateras att hovrätternas tillämpning av reglerna innebär att kravet på rättssäkerhet inte uppfylls. Denna slutsats grundar sig främst på att det skett en tydlig nedgång av ändringsfrekvensen (d.v.s. andelen mål som ändrats i hovrätten, av samtliga dit överklagade mål) efter utvidgningen av kravet på prövningstillstånd. Före utvidgningen var ändringsfrekvensen 26,8 %. Motsvarande siffra efter de nya reglernas ikraftträdande är 18,8 %. Det indikerar att hovrätterna, i större utsträckning än tidigare, nekar prövningstillstånd i mål som skulle ha fått en ändrad utgång om de hade tagits upp till en fullständig prövning. En granskning av statistiska uppgifter, sammantaget med antaganden gjorda i doktrinen, visar att hovrätterna uppställer ett beviskrav som innebär att det krävs klart övervägande sannolikhet för ändring av tingsrättsavgörandet, för att dispens ska beviljas. Ett så högt ställt beviskrav innebär att tillståndsgrunderna inte tillämpas på det generösa sätt som lagstiftaren avsett och som angavs vara en förutsättning för bibehållen rättssäkerhet. Statistiken tyder på att andelen beviljade prövningstillstånd efter de nya reglernas ikraftträdande har varit så låg att hovrätterna inte ens har haft en rimlig möjlighet att finna alla felaktiga tingsrättsavgöranden.

En målstudie av de mål som efter de nya reglernas ikraftträdande beviljats prövningstillstånd i Hovrätten över Skåne och Blekinge visar att det är mycket svårt att avgöra under vilka förutsättningar prövningstillstånd beviljas. Detta sammantaget med att beslut i tillståndsfrågan som regel inte motiveras innebär att det är svårt för parter och ombud att veta hur överklagandeskriften ska utformas för att det överklagade målet ska tas upp till fullständig prövning.

Hovrätternas tillståndsprövning har i flera fall underkänts av HD. Vilken effekt det generella kravet på prövningstillstånd får beträffande rättssäkerheten beror därför till viss del på huruvida hovrätterna rättar sig efter HD:s bedömning. Effekten beror även på konsekvenserna av EMR i stort. Frigörs resurser och används de t.ex. för att stärka kvaliteten i tingsrätternas prövning kan det medföra att rättssäkerheten totalt sett upprätthålls.

Förord

Av en slump började jag för fem och ett halvt år sedan mina juridikstudier vid Juridiska fakulteten i Lund. Det är jag idag mycket glad över.

Jag vill framföra ett tack till min handledare, anställda vid hovrätterna och andra personer som inspirerat och kommit med tips och idéer till denna uppsats. Särskilt vill jag tacka anställda på Hovrätten över Skåne och Blekinge som varit behjälpliga vid genomförandet av min målstudie.

Jag vill passa på att tacka alla på kontoret på advokatbyrån Advokat Helen Wiwen-Nilsson AB i Malmö för ett roligt och givande sommarjobb och för att ni är så bra förebilder.

Sist men inte minst vill jag tacka mina vänner och min familj för allt stöd och uppmuntran under utbildningen och för många roliga och minnesvärda stunder. Ett litet extra tack vill jag framföra till fikagänget som varit glädjespridande under höstterminens uppsatsskrivande.

Lund, februari 2011

Erika Hed

Förkortningar

Art.	Artikel
EKMR	Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
EMR	En modernare rättegång
HD	Högsta domstolen
JO	Justitieombudsmännen
JT	Juridisk tidskrift
NJA	Nytt juridiskt arkiv, avd I
Prop.	Proposition
Pt-frekvens	Prövningstillståndsfrekvens
RB	Rättegångsbalk (1942:740)
Rskr.	Riksdagsskrivelse
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Rättsväsendet ska bidra till att medborgarnas rättssäkerhet upprätthålls. Det processuella regelverket ska vara utformat så att den som vänder sig till domstol får sina tvister lösta på ett sätt som är anpassat efter det enskilda fallet. Handläggningen ska vara enkel, snabb och rättssäker.¹ Den 1 november 2008 infördes för tvistemål ett generellt krav på prövningstillstånd i ledet mellan tingsrätt och hovrätt.² Förändringen var en del av den större rättegångsreform som brukar benämnas *En modernare rättegång* (EMR).³ Det övergripande syftet med reformen var att skapa en modernare rättegång i allmän domstol som skulle uppfylla kraven på en rättssäker, effektiv och ändamålsenlig handläggning av mål och ärenden.⁴

En farhåga när krav på prövningstillstånd införs eller utvidgas är att färre mål tas upp till prövning, med följderna att fler felaktiga domar från den lägre instansen förblir oförändrade.⁵ Vilka effekter EMR har fått beträffande rättssäkerheten är en omdebatterad fråga. Hovrätterna har kritiserats för att tillämpa de nya tillståndsgrunderna för snävt med följderna att prövningstillstånd inte meddelas i tillräckligt stor utsträckning för att hovrätterna ska kunna rätta de flesta felaktiga tingsrättsavgörandena.⁶

Vid införandet av de nya reglerna uttalades att en utvärdering av reformen borde genomföras när den varit i kraft en tid i syfte att bedöma dess ekonomiska konsekvenser samt effekter i övrigt för såväl enskilda som för det allmänna.⁷ Justitieminister Beatrice Ask har meddelat att det är rimligt att ha i vart fall två års erfarenhet av reformen innan en översyn görs, då det fortfarande sker en utveckling av praxis på det förändrade området.⁸ Trots att det nu gått över två år sedan de nya reglerna trädde i kraft har någon utvärdering avseende hur rättssäkerheten påverkats inte presenterats.

---

¹ Ds 2001:36, s. 67.

² Bet. 2004/05:JuU29, Rskr. 2004/05:307 och SFS 2007:636.

³ Hovrätten för västra Sverige, s. 7.

⁴ Prop. 2005/04:131, s. 1.

⁵ Grundström och Olofsson, s. 793.

⁶ Se bl.a. Brandberg och Knutson, Bylander, *En modernare rättegång – och bättre?*, Bylander, *Prövningstillstånds-prövningsprövningar*, Heuman, *Kravet på prövningstillstånd...*, Heuman, *Ändringsdispens*, Kindbom, *2 av 3 domar...*, Kindbom, *Anne Ramberg oroad...*, Nordh, 2009, Nordh, 2010, *Sydsvenskan*, del a, s. 5.

⁷ Prop. 2004/05:131, s. 220. Även i samband med tidigare förslag har det framförts att tillämpningen av nya regler bör följas upp i syfte att undersöka effekterna av ett utvidgat krav på prövningstillstånd i praktiken (Ds 2001:36, s. 81).

⁸ Riksdagens protokoll 2009/10:74.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsats är att ur ett rättssäkerhetsperspektiv belysa de nya reglerna om prövningstillstånd för tvistemål som överklagas från tingsrätt till hovrätt. Tanken är att göra en utvärdering av de nya reglerna och sättet på vilket de tillämpats för att avgöra om systemet med ett generellt krav på prövningstillstånd är tillräckligt rättssäkert.

Frågeställningarna för framställningen är följande:

- *Vad innebär rättssäkerhet i fråga om krav på prövningstillstånd?*
- *Hur kan systemet med ett generellt krav på prövningstillstånd utvärderas ur ett rättssäkerhetsperspektiv?*
- *Är systemet med ett generellt krav på prövningstillstånd tillräckligt rättssäkert?*

Frågan om systemet med ett generellt krav på prövningstillstånd är tillräckligt rättssäkert är den övergripande frågeställningen för framställningen.

1.3 Metod och avgränsning

Två metoder har använts. För att beskriva tidigare reglering, bakgrund till förändringen samt gällande rätt har en rättsdogmatisk metod använts. Den lagstiftning som är relevant för uppsatsen har endast behandlats i praxis och doktrin i begränsad omfattning. Därför har en målstudie genomförts som ett komplement till den sedvanliga juridiska metoden. Metoden för målstudien beskrivs närmare i avsnitt 7.1.1.

Följande begränsningar har gjorts. Uppsatsen omfattar enbart tvistemål. Därför berörs endast praxis avseende tvistemål, även om dispensgrunderna är desamma för brottmål. Den definition av rättssäkerhetsbegreppet som framställningen kommer att inriktas på medför att det främst är dispensgrunderna för ändringsfall och granskningsfall som behandlas.

Vad gäller avsnittet som behandlar begreppet rättssäkerhet syftar framställningen inte till att vara fullständig. Uppsatsen inrymmer inte någon djupare rättsfilosofisk eller rättssociologisk analys avseende begreppet, utan redogör endast för begreppets betydelse i den utsträckning det anses relevant vad gäller institutet prövningstillstånd och framställningen i övrigt.

Kravet på prövningstillstånd var endast en del av ERM. Övriga förändringar som skett genom reformen berörs endast i den utsträckning det anses nödvändigt för att ge en rättvisande bild. Detsamma gäller reformens eventuella resurs- och arbetsbelastningsbesparande effekter.

Kravet på prövningstillstånd i ledet mellan första och andra instans har även vad gäller förvaltningsdomstolarna utökats successivt. En jämförande analys hade varit intressant för framställningen, men har ej gjorts p.g.a. framställningens begränsade omfattning.

1.4 Disposition

Uppsatsens disposition skiljer sig från vad som får anses vara det vanliga p.g.a. att en målstudie använts som metod utöver den sedvanliga juridiska. Uppsatsen består av totalt nio avsnitt. I avsnitt två behandlas begreppet rättssäkerhet. Avsnittet avslutas med att begreppet ges den definition som används för den fortsatta framställningen och som är den relevanta då frågeställningarna ska besvaras. Avsnitt tre innehåller en redogörelse av flerstanssystemets funktioner. Främst berörs hovrätternas roll i instansordningen samt anledningen till varför det anses vara nödvändigt att göra vissa begränsningar i tillgången till en prövning av högre instans. I avsnitt fyra sker en kort genomgång av de internationella åtaganden som påverkar tillåtligheten av ett generellt krav på prövningstillstånd.

I det femte avsnittet sker en kort genomgång av hur regleringen kring prövningstillstånd i ledet mellan tingsrätt och hovrätt var utformad före den 1 november 2008. I avsnittet framförs även bakgrunden till behovet av att utvidga kravet. Avsnittet avslutas med en presentation av vad som utlovades i fråga om rättssäkerhet vid införandet av de nya reglerna samt hur regleringen samtidigt kritiserats för att inte vara tillräckligt rättssäker.

Avsnitt sex består av en redogörelse för hur den nya regleringen är utformad. Först presenteras tillståndsgrunderna, varpå en genomgång sker av regleringen kring själva tillståndsprövningen. Avsnittet innehåller även en reflektion kring de överväganden som bör göras av rätten vid tillståndsprövningen samt en redogörelse för förutsättningarna att få hovrätternas beslut prövat av HD.

Det sjunde avsnittet innehåller en presentation av genomförd målstudie. I detta avsnitt behandlas även HD:s praxis avseende hovrätternas tillståndsprövning. Det åttonde avsnittet består av en genomgång av hur statistiska uppgifter kan användas för att besvara den övergripande frågeställningen för uppsatsen.

Det nionde och sista avsnittet består av en analys. Analysen är uppdelad i olika delavsnitt för att tydligare presentera svaret på respektive frågeställning. Det sista delavsnittet innehåller avslutande reflektioner.

2 Rättssäkerhet

2.1 Rättssäkerhetsbegreppet

Begreppet rättssäkerhet är ett sedan länge etablerat begrepp. Trots detta råder det stor oklarhet om begreppets närmare innebörd.⁹ Det kan dock konstateras den generella uppfattningen är att begreppet har två sidor; en formell och en materiell.¹⁰

Formell rättssäkerhet innebär att godtycke på formella kriterier ska motverkas genom att staten följer de regler som finns.¹¹ Kravet på förutsebarhet av rättsliga besluts utfall anses av många vara rättssäkerhetens mest grundläggande krav, inte bara vad gäller formell rättssäkerhet utan även för begreppet i stort. Vidare är principen om allas likhet inför lagen en del av det formella rättssäkerhetsbegreppet.¹² Vad gäller förutsebarhet kan en diskussion föras om vem som ska ha den faktiska möjligheten att förutse rättsliga beslut.¹³ Formell rättssäkerhet ställer inga krav på rättens innehåll.¹⁴ För att så ska ske måste begreppet ges en definition som även inbegriper materiell rättssäkerhet.

Vad som exakt avses med materiell rättssäkerhet skiftar. Vissa beskriver materiell rättssäkerhet som ett krav på att rättsliga beslut ska vara etiskt godtagbara.¹⁵ Ett annat sätt att beskriva materiell rättssäkerhet är att reglernas innehåll inte får ändras eller godtyckligt åsidosättas samt att den rättsliga lösningen ska vara korrekt.¹⁶ Vidare kan materiell rättssäkerhet sägas inbegripa de faktiska möjligheterna att i det enskilda fallet nå ett rättvist resultat. Ytterligare en uppfattning av vad som avses med materiell rättssäkerhet är att de rättigheter och skyldigheter som garanteras genom lagstiftningen också ska motsvaras av den faktiska tillämpningen.¹⁷

Vad gäller tvister mellan två formellt jämställda parter består den materiella rättssäkerheten av att en berättigad som känner sig kränkt ska ha en möjlighet att få sin sak prövad av ett oavhängigt organ. Denna prövning ska ske enligt en på förväg fastställd procedur och bör ge förutsättningar för ett materiellt riktigt avgörande.¹⁸

---

⁹ Zila, s. 285.

¹⁰ Se t.ex. Gustafsson, s. 254, Peczenik, s. 31f och Zila, s. 288.

¹¹ Gustafsson, s. 254.

¹² Zila, s. 284 och 288.

¹³ Se Gustafsson, s. 270.

¹⁴ Zila, s. 288 och 300.

¹⁵ Ibid., s. 288.

¹⁶ Gustafsson, s. 254.

¹⁷ Zila, s. 288.

¹⁸ Ibid., s. 303.

En aspekt av rättssäkerhet är att rättssystemet måste tillhandahålla någon form av skydd för den händelse domstolar eller andra myndigheter inte uppfyller de krav som följer av den formella och materiella rättssäkerheten.¹⁹ Domstolar och andra myndigheter måste upprätthålla rättsordningen²⁰ för att den enskilde ska kunna förlita sig på reglerna och dess innehåll. Detta innebär att de rättstillämpande organen måste tillämpa reglerna lojalt och korrekt för att kravet på rättssäkerhet ska uppfyllas.²¹

Om rättssäkerhet ses som ett av många värden i samhället, blir det avgörande för i vilken mån rättssäkerhet kan uppnås hur detta värde förhåller sig till andra värden. Även förutsättningarna i den konkreta situationen är av betydelse för i vilken utsträckning rättssäkerheten kan upprätthållas. Dåliga ekonomiska förutsättningar kan, framförallt vad gäller tvistemål, innebära att rättssäkerheten inte upprätthålls fullt ut. Detta eftersom det kan vara mycket resurskrävande att skapa långtgående garantier för materiellt korrekta avgöranden.²²

För att rättssäkerhetens syften ska uppnås är det inte tillräckligt att lagarna har ett visst innehåll och en viss utformning. Lagarna måste därutöver tolkas och tillämpas i enlighet med vissa principer. En sådan princip är rätten till domstolsprövning. En annan princip är kravet på att avgöranden ska ske inom rimlig tid, d.v.s. att avgöranden sker utan långa dröjsmål.²³

Vidare är rättssäkerhet en förutsättning för att det skydd som garanteras genom grundlag och internationella konventioner ska kunna upprätthållas.²⁴

2.2 Ett värdeladdat begrepp

Rättssäkerhet är ett begrepp som förekommer som slagord i såväl den juridiska som politiska debatten.²⁵ Särskilt värdeladdad är den materiella uppfattningen av begreppet.²⁶

Debatter om rättssäkerhet uppstår ofta när en omstridd rättspolitisk åtgärd förbereds eller har antagits. Framförallt på lagstiftningsnivå är det centralt huruvida en viss rättsdogmatisk lösning bidrar till eller försvagar rättssäkerheten. Ofta är det just när rättssäkerhetsbegreppet diskuteras som de politiska åsikterna kring en åtgärd blir särskilt tydliga. Rättssäkerhet anses vara en så pass viktig faktor att det är svårt att nå framgång med en argumentation som går ut på att en åtgärd visserligen inte är den mest gynnsamma ur rättssäkerhetssynpunkt, men att den tillgodoser andra i

---

¹⁹ Sundberg-Weitman, s. 47.

²⁰ Frändberg, s. 278f.

²¹ Ibid., s. 274f.

²² Zila, s. 299.

²³ Sveriges Advokatsamfund, s. 5.

²⁴ Ibid., s. 3.

²⁵ Frändberg, s. 269.

²⁶ Zila, s. 288.

sammanhanget viktigare intressen. Möjliga argumentationslinjer är endast att åtgärden förstärker eller i vart fall inte försvagar rättssäkerheten. Därför väljs den definition av rättssäkerhetsbegreppet som tros kunna övertyga om att den linje man förespråkar är den bästa ur rättssäkerhetssynpunkt. Omvänt kan rättssäkerhetsbegreppet definieras så att åtgärder man inte förespråkar framstår som mindre gynnande beträffande rättssäkerheten.²⁷ Rör det sig t.ex. om ett reformförslag, beskriver de som ogillar förslaget det som ett hot mot rättssäkerheten, samtidigt som de som främjar reformen argumenterar för att reformen är nödvändig för att säkra rättssäkerheten.²⁸

Lagstiftning som syftar till att förenkla och rationalisera domstolsarbetet innebär ofta att rättssäkerheten i viss utsträckning försämras. För att få lagstiftningsförslag att framstå som positiva även för de som drabbas till följd av försämrad rättssäkerhet, presenteras förslagen på ett sätt som får de att framstå som mer positiva ur rättssäkerhetssynpunkt än vad de egentligen är.²⁹

Sammantaget är det föga överraskande att debatter i samband med lagstiftningsåtgärder ofta övergår till att handla om själva rättssäkerhetsbegreppet istället för vilka åtgärder som är mest fördelaktiga ur rättssäkerhetssynpunkt. Eftersom begreppet är värdeladdat och kan tillskrivas skilda betydelser är det viktigt att särhålla begreppets olika innebörder samt att ställa sig kritisk till den innebörd det tillskrivs i ett visst sammanhang.

2.3 Särskilt om prövningstillstånd

I samband med att frågor om prövningstillstånd har diskuterats, har det framförts att en av de viktigaste delarna av rättsordningen är att rättssäkerheten upprätthålls och att rättvisa skipas i det enskilda fallet.³⁰ Begreppet rättssäkerhet kan i förhållande till reglerna om prövningstillstånd förstås på två olika sätt. Den i sammanhanget etablerade betydelsen är att det ska finnas tillräckliga garantier för att prövningstillstånd verkligen meddelas om den första instansens avgörande är materiellt felaktigt. Med den andra förståelsen av begreppet anses rättssäkerheten öka om större resurser kan avsättas till de mål som är mest komplicerade. De båda förståelserna av begreppet medför olika sätt att tolka grunderna för prövningstillstånd på. Den först nämnda medför en generös tolkning och den sist nämnda en snäv tolkning.³¹

Följande aspekter av rättssäkerhet är av betydelse beträffande ett system med krav på prövningstillstånd.

---

²⁷ Zila, s. 285.

²⁸ Ehrenkrona, s. 38.

²⁹ Heuman, *Kravet på prövningstillstånd...*, s. 585 och 611f.

³⁰ Bengtsson, *Ändringsdispens och prejudikatdispens*, s. 267.

³¹ Heuman, *Kravet på prövningstillstånd...*, s. 586.

För att förfarandet ska vara förutsebart och uppfylla kravet på rättssäkerhet är god kommunikation en nödvändig förutsättning. Avsaknad av god kommunikation mellan parter och domstol kan nämligen innebära att ett beslut om prövningstillstånd kommer som en överraskning.³² Detta torde främst gälla ett beslut som innebär att prövningstillstånd inte beviljas.

Materiell rättssäkerhet inbegriper ett krav på att parterna ska kunna förlita sig på reglerna och dess innehåll, vilket innebär att avgöranden måste tillerkännas rättskraft. Möjligheten att överklaga har därför en inverkan på rättssäkerheten på så vis att ett avgörande inte vinner laga kraft förrän det slutgiltigt prövats av den instans dit det överklagats.³³

Nära förknippad med rätten till domstolsprövning är kravet på att det ska finnas en möjlighet till kontroll av domstolsprövningen. Kontroll kan ske antingen genom vissa procedurer eller genom särskilda organ. Ett exempel på en kontrollprocedur är möjligheten att överklaga till en högre instans. Själva överprövningen i sig innebär att rättssäkerheten ökar. Dessutom får rättssäkerheten anses öka genom medvetenheten hos den lägre instansen om möjligheten till överprövning.³⁴

2.4 Vald definition för denna framställning

Av redogörelsen ovan framgår att det inte finns en enhetlig definition av begreppet rättssäkerhet. Det faktum att begreppet används i skiftande betydelser gör det nödvändigt att precisera innebörden av begreppet för den fortsatta framställningen.

För det första används ett materiellt rättssäkerhetsbegrepp, med vilket avses ett krav på att domar och beslut blir materiellt riktigt avgjorda. Detta är den huvudsakliga definitionen av begreppet för denna framställning och är i det följande vad som avses, om inget annat anges. För det andra används ett formellt rättssäkerhetsbegrepp. Det formella rättssäkerhetsbegreppet används i denna framställning vad gäller tillståndsprövningen och tillämpningen av reglerna om prövningstillstånd. Vad som närmare avses med formell rättssäkerhet är då ett krav på förutsebarhet.

2.5 Materiell riktighet

En fullständig prövning i hovrätt innebär inte en garanti för ett riktigt avgörande.³⁵ Att domstolarna agerar korrekt i enlighet med processuella och

---

³² Nylund, s. 266f. Nylunds bok avser främst det finska domstolssystemet men boken behandlar även institutet prövningstillstånd i stort. Därutöver innehåller boken en komparativ del. Detta sammantaget gör att Nylunds bok är relevant för denna framställning.

³³ Frändberg, s. 280.

³⁴ Sveriges Advokatsamfund, s. 5.

³⁵ Nylund, s. 81.

materiella regler är nämligen ingen garanti för materiellt riktiga avgöranden. Detta beror bl.a. på att parterna i dispositiva mål i stor utsträckning själva förfogar över processen samt att regler om t.ex. preklusion och tystnadsplikt i vissa fall innebär att inte alla för målet relevanta omständigheter kommer fram.³⁶

2.6 Förtroende för domstolarna

Förtroendet för domstolarna får anses vara en relevant aspekt vid införande och utvidgning av krav på prövningstillstånd.³⁷ Minskar förtroendet för domstolarna hos allmänheten kan det i längden innebära att rättssäkerheten hotas.³⁸ Av betydelse i detta sammanhang är att man börjat fästa större uppmärksamhet vid den upplevda rättvisan för domstolsväsendet. Det är inte tillräckligt att domstolsförfarandet de facto är rättvist och felfritt, utan parter och allmänheten måste dessutom ha känslan av att systemet är tillförlitligt.³⁹ Vikten av medborgarnas förtroende för rättsväsendet och domstolarna betonas i utredningen *Ökat förtroende för domstolarna* som presenterades 2008.⁴⁰

---

³⁶ Nylund, s. 70f.

³⁷ Se bl.a. Bengtsson, *Ändringsdispens och prejudikatdispens*, s. 289.

³⁸ Sveriges Advokatsamfund, s. 6f.

³⁹ Nylund, s. 127f.

⁴⁰ SOU 2008:106, s. 14f.

3 Rättsmedlen

3.1 Flerinstanssystem

Risken för att ett domstolsförfarande resulterar i ett materiellt oriktigt avgörande kan reduceras väsentligt genom en möjlighet till en förnyad prövning av ytterligare en instans.⁴¹ Utan en tillgång till rättsmedel anses kontrollen av domstolarna vara mycket begränsad.⁴²

Tillgång till rättsmedel kan åstadkommas genom ett domstolssystem med flera instanser. Ett flerinstanssystem anses, för det första, bidra till ökad rättssäkerhet genom att prövningen i högre rätt fungerar som en kontroll av den lägre instansens avgöranden. För det andra, vilket dock inte ensamt anses utgöra skäl för ett flerinstanssystem, utgör själva möjligheten för parterna att överklaga ett incitament för domarna i den lägre instansen att fullgöra sina uppgifter på bästa sätt. För det tredje, och för denna framställning mest centrala, innebär ett flerinstanssystem en ökad chans för rättelse av materiellt felaktiga avgöranden.⁴³ Rättssäkerhet anses inte kunna uppnås utan att det finns ett effektivt system för överklagande av den första instansens avgörande.⁴⁴

I ett domstolssystem med tre instanser bör instansernas roller skilja sig tydligt åt. Det är vanligt förekommande att den andra instansen inte handlägger målen fullt ut och har möjlighet att välja ut de mål och de frågor som är av särskilt intresse att pröva. Det typiska i ett system med tre instanser är att alla, eller praktiskt taget alla, mål har tillgång till någon form av prövning i den andra instansen, medan tillgången till den tredje instansen är mer begränsad.⁴⁵ En förutsättning för ett effektivt domstolsväsende är att varje instans endast ägnar sig åt det den är avsedd för.⁴⁶

3.2 Hovrätternas roll i instansordningen

Hovrätterna är i instansordningen placerade mellan tingsrätterna och HD.⁴⁷ Som s.k. mellaninstans har hovrätterna som främsta uppgift att överpröva tingsrätternas avgöranden, d.v.s. kontrollera att de avgöranden som överklagas är riktiga samt rätta eventuella felaktigheter.⁴⁸ Hovrätterna ska

---

⁴¹ Welamson, *Rättegång VI*, s. 1.

⁴² Nylund, s. 5

⁴³ Ekelöf och Edelstam, *Rättegång I*, s. 134 och SOU 1987:46, s. 68.

⁴⁴ Ds 2001:36, s. 67.

⁴⁵ Nylund, s. 82.

⁴⁶ Ds 2001:36, s. 68.

⁴⁷ SOU 1995:124, s. 134. Det finns vissa mål och ärenden där hovrätten är första instans, men från dessa bortses i denna framställning.

⁴⁸ Ekelöf och Edelstam, *Rättsmedlen*, s. 11, Prop. 2004/05:131, s. 171 och Hellners, s. 119.

göra en noggrann kontroll och arbeta målmedvetet för att kunna garantera rättssäkerheten.⁴⁹

Utöver att hovrätterna ska kontrollera att tingsrätternas avgöranden är materiellt riktiga ska de vaka över att rättegången i tingsrätterna genomförs på ett formellt riktigt sätt, d.v.s. att förfarandet genomförs i överensstämmelse med gällande processuella regler. Vidare har hovrätterna ett visst ansvar för rättsbildningen.⁵⁰ Hovrätternas, i förhållande till tingsrätternas, mer betydelsefulla rättsskapande funktion beror på att kvaliteten i dömandet anses vara högre i hovrätterna. Vidare bidrar hovrätterna som andra instans till att tingsrätterna upprätthåller en enhetlig praxis.⁵¹ Hovrätternas roll som prejudikatinstans är dock inte lika betydelsefull som HD:s.

3.3 HD:s betydelse

En allmänt accepterad uppfattning är att parternas rättssäkerhet tillgodoses tillräckligt genom en prövning av två instanser. HD:s roll som en tredje instans är att genom prejudikatbildning skapa en enhetlig praxis.⁵² En begränsning av tillgången till den högsta instansen har länge ansetts nödvändig.⁵³ HD:s uppgift att skapa en enhetlig rättstillämpning genom prejudikatbildning har ansetts få ske på bekostnad av den enskildes rätt att få ett materiellt riktigt avgörande i det enskilda fallet.⁵⁴

HD:s roll var tidigare mer lik hovrätternas såtillvida att HD kunde bevilja dispens p.g.a. tvivel avseende hovrättsavgörandets materiella riktighet.⁵⁵ Tillgången till en fullständig prövning i HD har begränsats allteftersom, genom att kravet på prövningstillstånd har utvidgats. Grunderna för dispens har förändrats på ett sätt som inneburit att HD:s möjligheter att beakta materiella aspekter vid tillståndsprövningen har minskat väsentligt.⁵⁶

När HD omvandlades till att bli något av en ren prejudikatinstans medförde det att en prövning av två instanser istället för tre blev det normala.⁵⁷ För att flerstanssystemet skulle fungera tillfredställande efter denna begränsning ansågs det nödvändigt att hovrätternas roll i stärktes. Utan att hovrätternas resurser och kvalitet ökade ansågs allmänhetens förtroende för domstolarna kunna svikta, eftersom hovrätternas roll vad gäller garantin för materiellt

---

⁴⁹ Ds 2001:36, s. 68.

⁵⁰ Ekelöf och Edelstam, *Rättsmedlen*, s. 11f.

⁵¹ Nylund, s. 82.

⁵² Ekelöf och Edelstam, *Rättsmedlen*, s 143ff.

⁵³ Bräténius, s. 21.

⁵⁴ Bengtsson, *Ändringsdispens och prejudikatdispens*, s. 269 och 288.

⁵⁵ *Ibid.*, s. 272.

⁵⁶ Bengtsson, *Högsta domstolens dispensprövning ...*, s. 224.

⁵⁷ Se bl.a. Welamson, *Några synpunkter...*, s. 615.

riktiga avgöranden skulle bli mer betydelsefull.⁵⁸ Oro framfördes över att hovrätterna i många mål skulle vara slutinstans, detta bl.a. med hänsyn till hovrätternas ökade arbetsbelastning.⁵⁹ Det har i samband med utvidgningen av krav på prövningstillstånd i HD ifrågasatts om en prövning av endast två instanser är tillräckligt ur rättssäkerhetssynpunkt.⁶⁰ En annan fråga som uppkommit är huruvida HD vid sin tillståndsprövning ska kunna ta hänsyn till att ett hovrättsavgörande är materiellt felaktigt, då grunderna som står till buds är prejudikatdispens och dispens för extraordinära fall.⁶¹

3.4 Prövningstillstånd

3.4.1 Generellt om prövningstillstånd

Rättsföljderna av en dom, d.v.s. dess rättskraft och exigibilitet, skjuts framåt i tiden när ett avgörande överklagas. Parterna kan då inte rätta sig efter den lägre instansens avgörande, eftersom det är osäkert om avgörandet kommer att rivas upp eller fastställas av den instans dit det överklagas. Oaktat om den högre instansens prövning leder till ändring av avgörandet eller ej, innebär överklagandet att förfarandet och ovissheten drar ut i tiden.⁶²

Rättssäkerheten måste komma alla till del och inte bara den som överklagar.⁶³ Därför är det viktigt att tyngdpunkten av rättskipningen ligger i första instans. Förskjuts tyngdpunkten av rättskipningen till en högre instans får endast de mål som överklagas en tillräckligt rättssäker behandling.⁶⁴

Ett sätt att begränsa prövningen i en högre instans är att införa krav på prövningstillstånd. Prövningstillstånd kan antingen innebära en begränsning i form av vilken typ av mål som kan överklagas eller att de överklagade målen endast får en begränsad prövning av den högre instansen.⁶⁵ I Sverige är ordningen den att det för vissa typer av mål krävs prövningstillstånd. I mål som beviljas prövningstillstånd (och i mål som inte omfattas av kravet) sker en fullständig prövning av den högre instansen. Det bör förtydligas att ett krav på prövningstillstånd inte innebär en begränsning i själva rätten att överklaga.⁶⁶ Alla mål som överklagas granskas av den högre instansen, låt

---

⁵⁸ Bengtsson, *Högsta domstolens dispensprövning...*, s. 224 och Bengtsson, *Ändringsdispens och prejudikatdispens*, s. 289.

⁵⁹ Bengtsson, *Högsta domstolens dispensprövning...*, s. 206-244 (se särskilt s. 211) och Prop. 1915:4, s. 22ff.

⁶⁰ Bengtsson, *Ändringsdispens och prejudikatdispens*, s. 275 och Prop. 1915:4, s. 22ff.

⁶¹ Bengtsson, *Högsta domstolens dispensprövning...*, s. 206-244 (se särskilt s. 211).

⁶² Ekelöf och Edelstam, *Rättegång I*, s. 135 och SOU 1987:46, s. 48.

⁶³ Ds 2001:36, s. 68.

⁶⁴ SOU 1995:124, s. 134.

⁶⁵ Bråtenius, s. 125

⁶⁶ Ekelöf och Edelstam, *Rättsmedlen*, s. 32. Detta betonades inför införandet av det utvidgade systemet på prövningstillstånd (se Prop. 2004/05:131, s.179).

vara att prövningen sker i mer begränsad omfattning om dispens inte beviljas.⁶⁷

Anledningen till att krav på prövningstillstånd införs eller utvidgas är oftast att begränsa domstolarnas arbetsbelastning och korta handläggningstiderna.⁶⁸ En risk med krav på prövningstillstånd är dock att den högre instansen måste utföra dubbelt arbete genom att den, i de fall prövningstillstånd beviljas, först genomför en tillståndsprövning och därefter en fullständig prövning.⁶⁹ I de mål där prövningstillstånd meddelas blir arbetsbelastningen alltså större än den skulle ha blivit om prövningstillstånd inte hade krävts. Därför kan de avsedda vinsterna med prövningstillstånd uppnås endast under förutsättning att prövningstillstånd vägras i en större andel av de mål som omfattas av kravet.⁷⁰

3.4.2 Prövningstillstånd i hovrätt

Med en obegränsad tillgång till en fullständig prövning i hovrätt finns det risk för att tyngdpunkten av rättskipningen förskjuts från tingsrätterna till hovrätterna.⁷¹ En obegränsad tillgång till en prövning i hovrätt skulle dessutom innebära att domstolsprocessen i många mål blev oproportionerligt utdragen och dyr för de tvistande parterna. Vidare skulle hovrätternas arbetsbelastning bli alltför stor, vilket i sin tur skulle kräva ett tillskott av ekonomiska resurser alternativt en lägre kvalitet i hovrätternas prövning. Det anförda innebär att vissa begränsningar i hovrätternas uppgift att kontrollera och rätta felaktiga tingsrättsavgöranden är nödvändiga för att syftet med flerinstanssystemet ska uppfyllas. Ett krav på prövningstillstånd anses vara väl förenligt med hovrätternas roll som överprövningsinstans.⁷²

Syftet med prövningstillstånd är att hovrätterna på ett enkelt och snabbt sätt ska kunna skilja sådant ifrån sig som det från saklig synpunkt inte finns anledning att pröva ytterligare.⁷³ Hovrätterna tar vid en inledande bedömning ställning till om handläggningen bör fortsätta med en fullständig rättegång eller om tingsrättsavgörandet bör stå fast.⁷⁴ Är tillståndsgrunderna och reglerna kring tillståndsprövningen noggrant och ändamålsenligt utformade, innebär ett beslut att inte meddela prövningstillstånd att hovrätten gjort en prövning av hur tingsrätten handlagt och bedömt målet samt att hovrätten inte funnit någon anledning att ta upp målet till fullständig prövning.⁷⁵ Enligt Svea hovrätt innebär ett beslut att inte meddela prövningstillstånd, att hovrätten gjort en noggrann prövning av hur

---

⁶⁷ Ds 2001:36, s. 55.

⁶⁸ Ibid., s. 67 och Bengtsson, *Ändringsdispens och prejudikatdispens*, s. 276.

⁶⁹ Nylund, s. 281.

⁷⁰ Lavin, s. 41.

⁷¹ SOU 1995:124, s. 134.

⁷² Se Brandberg och Knutson, s. 24.

⁷³ Prop. 2004/05:131. s. 187.

⁷⁴ Ibid., s. 169.

⁷⁵ Ds 2001:36, s. 77.

tingsrätten handlagt målet samt att hovrätten inte funnit något som ger anledning att betvivla tingsrättsavgörandets riktighet.⁷⁶

Överprövningen i hovrätterna bör ske i form av ett förenklat förfarande genom vilket ställning tas till om det finns anledning att misstänka att tingsrättsavgörandet är felaktigt. Detta ska skiljas från en omprövning i form av en ny och nästan fullständig rättegång, vilket många gånger skulle innebära att hovrätterna ägnade sig åt frågor som redan bedömts korrekt av tingsrätterna. Att hovrätterna inte bör göra en fullständig prövning redan vid tillståndsförfarandet får anses vara en allmänt accepterad uppfattning. Dock råder det delade meningar om hovrätternas prövning ska benämnas ”överprövning” eller ”omprövning”.⁷⁷

Överväganden om och i vilken omfattning ett system med prövningstillstånd bör användas handlar om en avvägning mellan allmänna och enskilda intressen.⁷⁸ Enskilda intressen i form av parternas intresse av att få ett materiellt riktigt avgörande och det allmänna intresset i form av att domstolarnas resurser läggs på det varje instans är avsedd för. Till det allmänna intresset kan även hänföras det generella intresset av att avgöranden sker utan onödig tidsåtgång och att domstolarnas resurser inte går åt till att pröva mål som redan avgjorts korrekt av en lägre instans. Gör hovrätterna en fullständig prövning endast i de mål det är motiverat av deras uppgifter, kan resurser läggas på mål där sak- och rättsfrågorna är komplicerade.⁷⁹

---

⁷⁶ Svea hovrätt, s. 44.

⁷⁷ Se bl.a. Bylander, *Prövningstillstånds-prövningsprövningar*, Heuman, *Kravet på prövningstillstånd...*, s. 590 och Nylund, s. 84.

⁷⁸ Bengtsson, *Ändringsdispens och prejudikatdispens*, s. 272.

⁷⁹ Ds 2001:36, s. 78ff.

4 Internationella åtaganden

4.1 Rätt till överprövning

4.1.1 Rättighet avseende brottmål

Vad gäller brottmål har Sverige genom flera internationella åtaganden en skyldighet att ge personer dömda för brott rätt till en omprövning. En sådan rättighet stadgas bl.a. genom art. 2 i sjunde tilläggsprotokollet till EKMR. Krav på prövningstillstånd anses inte i sig innebära en inskränkning av rätten att överklaga i brottmål.⁸⁰ Dock måste begränsningarna i överklaganderätten framstå som rimliga och de får inte vara så långtgående att de gör själva överklaganderätten illusorisk eller meningslös. Rätten att ansöka om prövningstillstånd i HD har av Europadomstolen ansetts tillräckligt för att uppfylla kravet i art. 2 i sjunde tilläggsprotokollet.⁸¹

4.1.2 Rekommendation avseende tvistemål

Vad gäller tvistemål följer inte direkt av något konventionsåtagande en rätt att få en prövning av flera instanser. Europeiska rådets ministerkommitté har utfärdat en rekommendation⁸² om rättegången i högre instanser i tvistemål. Enligt rekommendationens art. 1 (a) är huvudregeln att det i princip ska vara möjligt att överklaga ett avgörande från den första instansen. Det är enligt art. 1 (b) möjligt att göra undantag från huvudregeln under förutsättning att undantagen baseras på lag och står i överensstämmelse med allmänna rättsprinciper. För att försäkra att den andra instansen ägnar sig åt sådana uppgifter den är avsedd för är det enligt art. 3 (b) möjligt att begränsa rätten att överklaga genom att t.ex. införa krav på prövningstillstånd.

Utgångspunkten enligt rekommendationen är att det bör finnas en generell rätt att överklaga underrättens avgöranden, men att det under vissa förutsättningar ska vara möjligt att begränsa denna rätt. Begränsningar kan vara nödvändiga för att förfarandet inte ska strida mot art. 6 i EKMR. Även de problem som kan orsakas av ett ökat antal överklaganden ska beaktas vid överväganden av om krav på prövningstillstånd bör införas eller utvidgas. Vidare framhålls att begränsningar kan vara nödvändiga för att förhindra att överklaganderätten missbrukas samt att förseningar i domstolsprocessen leder till att allmänhetens förtroende för domstolssystemet minskar. Sammantaget kan rekommendationen tolkas som att det bör finnas en grundläggande möjlighet för parter i tvistemål att överklaga till en andra instans, men att vissa begränsningar får och i viss utsträckning bör göras.

---

⁸⁰ Prop. 2004/05:131, s. 174f.

⁸¹ Danelius, s. 512.

⁸² Europeiska rådets ministerkommitté, Recommendation No. R (95) 5.

4.2 Art. 6 i EKMR

4.2.1 Rätten till domstolsprövning och en rättssäker process

Att kunna få tvistefrågor prövade av domstol är en grundläggande rättssäkerhetsgaranti. Art. 6 i EKMR stadgar att var och en, vid prövningen av hans civila rättigheter och skyldigheter, ska vara berättigad en rättvis förhandling inom skälig tid. Detta innebär att var och en ska ha rätt till domstolsprövning och en rättssäker process.⁸³ Däremot stadgar art. 6 inte uttryckligen en rätt att överklaga.⁸⁴

En grundläggande rätt till domstolsprövning är nödvändig för att de rättigheter som följer av art. 6 ska bli effektiva.⁸⁵ För att domstolsprövningen ska fylla sitt syfte måste den dessutom vara utformad så att vissa krav uppfylls. Bl.a. ska förfarandet vara korrekt och rättvist mot den enskilde och domstolsprövningen måste ske inom skälig tid.⁸⁶

Rätten till domstolsprövning får begränsas under vissa förutsättningar. Dock får begränsningarna inte vara så långtgående att de urholkar det centrala innehållet i rättigheten. Uppfylls inte kravet på en rättvis rättegång i en instans finns det möjlighet att rätta till bristen genom en prövning i högre rätt.⁸⁷ Bedömningen av om ett system med krav på prövningstillstånd står i överensstämmelse med EKMR kräver att rättssystemet analyseras i sin helhet.⁸⁸

4.2.2 Rätten till en rättvis rättegång

Vad som ingår i rätten till en rättvis rättegång kan inte beskrivas på ett kortfattat sätt. Den inbegriper bl.a. rätten att bli hörd, d.v.s. att part ska få tillfälle att framföra vad denne har att säga till stöd för sin sak samt försöka övertyga domstolen om att talan är välgrundad. I rätten till en rättvis rättegång inbegrips vidare principen om parternas likställdhet, principen om ett kontradiktoriskt förfarande, rätten att få höra vittnen och andra samt ett krav på domskäl.⁸⁹ Vid bedömningen av om de krav som följer av rätten till en rättvis rättegång är uppfyllda kan tillgången till en prövning av högre instans vara av betydelse. Genom en överprövning av en högre instans kan nämligen eventuella brister i förfarandet vid den lägre instansen rättas. På detta sätt finns ett samband mellan begränsningar i form av prövningstillstånd och rätten till en rättvis rättegång enligt art. 6 i EKMR.

---

⁸³ Danelius, s. 134f.

⁸⁴ Ibid., s. 511.

⁸⁵ Ibid., s. 157.

⁸⁶ Ibid., s. 135.

⁸⁷ Ibid., s. 159.

⁸⁸ Nylund, s. 46.

⁸⁹ Danelius, s. 217ff.

4.2.3 Rätten till en rättegång inom skälig tid

Syftet med att en rättegång ska hållas inom skälig tid är att främja snabbhet inom rättskipningen. Vad gäller tvistemål är den relevanta tidsperioden mellan den dag då målet anhängiggörs i domstol och den tidpunkt då det finns en slutgiltig dom. Om målet prövas i mer än instans är det således tidpunkten för domen i den högsta instansen som är avgörande för när tidsperioden anses avslutad. Om domen överklagas men prövningstillstånd inte meddelas, anses tidsperioden avslutad genom beslutet om att ansökan om prövningstillstånd avslås.⁹⁰

Vid bedömningen av om ett mål avgjorts inom skälig tid görs ofta en helhetsbedömning. Av betydelse är hur komplicerat målet varit, hur parterna agerat under förfarandet samt hur domstolar och andra myndigheter handlagt målet.⁹¹ Bedömningen påverkas även av målets karaktär, på så vis att vissa typer mål anses kräva en snabbare handläggning än andra.⁹²

Europadomstolen har inte accepterat invändningar om att en långsam handläggning berott på en omfattande arbetsbörda hos domstolarna. Staterna anses ansvariga för att administrera rättsväsendet på ett sätt som innebär att domstolarna har den kapacitet som krävs för att de ska kunna fullgöra sina konventionsförpliktelser.⁹³

---

⁹⁰ Danelius, s. 262f.

⁹¹ Ibid., s. 264.

⁹² Ibid., s. 264 och 266. Som exempel på mål som anses kräva en snabbare handläggning kan nämnas familjemål som berör frågan om barns boende och umgänge samt arbetsrättsliga mål som berör personers anställning.

⁹³ Danelius, s. 267.

5 Reformen

5.1 Tidigare reglering

År 1974 infördes för första gången krav på prövningstillstånd i hovrätt. Kravet var då begränsat till att omfatta mål av mindre värden. Omfattningen av kravet har därefter successivt utökats. Genom bl.a. SOU 1995:124 och Prop. 1996/97:131 föreslogs ett generellt krav på prövningstillstånd i ledet mellan tingsrätt och hovrätt. Förslaget återkallades dock efter att det visat sig att det inte skulle få erforderligt stöd i riksdagen.⁹⁴

Fram till den 1 november 2008 krävdes prövningstillstånd endast i förenklade tvistemål (s.k. småmål) samt andra dispositiva tvistemål där tvisteföremålets värde inte uppenbart översteg ett prisbasbelopp. Dessutom undantogs vissa typer av mål helt från kravet.⁹⁵ Grunderna för prövningstillstånd var prejudikatdispens, ändringsdispens och extraordinär dispens.⁹⁶ Bestämmelsens formulering gav intrycket av att regeln var fakultativ, genom att den stadgade att prövningstillstånd *får* meddelas under förutsättning att någon av dispensgrunderna var uppfyllda.

5.2 Behovet av en reform

Bakgrunden till utvidgningen av kravet på prövningstillstånd var bl.a. att måltillströmningen till de allmänna domstolarna hade ökat successivt under andra halvan av 1900-talet. Bidragande faktorer till den ökade måltillströmningen var befolkningsökningen samt en ökad medvetenhet hos medborgarna om hur de kunde kräva att deras rättigheter upprätthölls. Ytterligare en bidragande faktor till den ökade måltillströmningen var att samhällets ökade komplexitet och den tekniska utvecklingen hade medfört att lagtexten blivit mer komplicerad. Svårtolkad lagtext med många vaga begrepp innebar att antalet stora och komplicerade tvistemål hade ökat särskilt.⁹⁷ Den ökade måltillströmningen i stort medförde en ökad måltillströmning även till hovrätterna. Måltillströmningen till hovrätterna hade dessutom ökat särskilt p.g.a. en ökad benägenhet att överklaga tingsrätternas avgöranden. Dessutom antogs att överklaganden som skedde i

---

⁹⁴ Hellners, s. 121ff och Prop. 2004/05:131, s. 169ff. Se vidare SOU 1987:46, SOU 1991:106, Prop. 1992/93:216, SOU 1995:124, Prop. 1996/97:131 och Ds 2001:36.

⁹⁵ Se tidigare utformning av RB 49:12 (giltig t.o.m. 31 oktober 2008). Prövningstillstånd behövdes inte om överklagandet avsåg ett avgörande som ska handläggas av tingsrätt i särskild sammansättning, beslut som rörde annan än part eller en intervenient, ett beslut genom vilket tingsrätten ogillat jäv mot en domare samt beslut genom vilket en missnöjesanmälan eller en ansökan om återvinning eller ett överklagande avvisats.

⁹⁶ Prop. 2004/05:131, s. 173 och tidigare utformning av RB 49:14 (giltig t.o.m. 31 oktober 2008).

⁹⁷ SOU 1995:124, s. 93ff.

syfte att förhållanden hade blivit vanligare.⁹⁸ Ytterligare en förklaring till den ökade måltillströmningen till hovrätterna var att många parter utgick från att en omprövning skulle äga rum och därför såg tingsrättsprocessen endast som ett förberedande förfarande.⁹⁹

Med endast ett begränsat krav på prövningstillstånd genomförde hovrätterna i många fall en fullständig omprövning även av materiellt riktiga avgöranden där inga formella felaktigheter hade begåtts och där det inte heller fanns något prejudikatintresse.¹⁰⁰ Att en ny och omfattande prövning genomfördes i dessa fall ansågs kunna medföra att hovrätterna blev den instans där den egentliga rättsskipningen ägde rum och att hovrätternas resurser ägnades åt annat än vad som motiverades av deras uppgifter. Dessutom innebär en hovrättsprövning utan saklig funktion att parterna drabbades av onödigt långa handläggningstider och höga processkostnader.¹⁰¹ Under sådana förhållanden finns det risk för att en ekonomiskt svagare part tvingas till eftergifter gentemot en starkare motpart.¹⁰²

Hovrätterna kan i många fall på ett tidigt stadium konstatera huruvida klaganden har möjlighet att nå framgång med sitt överklagande. Effektiviteten ansågs därför kunna öka om hovrätterna redan vid en inledande prövning kunde skilja ut mål som tydligt gav vid handen att tingsrättsdomen skulle stå fast även efter en rättegång i hovrätt. Genom ett utvidgat krav på prövningstillstånd ansågs en ordning kunna uppnås enligt vilken endast de mål som verkligen krävde en mer omfattande prövning togs upp till en fullständig prövning. Hovrätterna ansågs då kunna koncentrera sig på sådana tingsrättsavgöranden där en förnyad prövning fyllde en saklig funktion, d.v.s. i huvudsak avgöranden som misstänktes vara felaktiga.¹⁰³

5.3 Förslaget

Det generella krav på prövningstillstånd som gäller fr.o.m. den 1 november 2008 föreslogs genom Prop. 2004/05:131. Propositionen föregicks av utredningen Ds 2001:36. De delar av utredningen som rör frågan om prövningstillstånd har sin grund i samma utredning (SOU 1995:124) som ledde till det förslag som sedermera återkallades.¹⁰⁴ Vid en jämförelse mellan de båda förslagen märks att det senare innehöll ytterligare en dispensgrund, den för granskningsfall.¹⁰⁵ Vad gäller grunden för

---

⁹⁸ SOU 1995:124, s. 94.

⁹⁹ Prop. 2004/05:131, s. 171f och Ds 2001:36, s. 70.

¹⁰⁰ Prop. 2004/05:131, s. 178.

¹⁰¹ Ibid., s. 171f.

¹⁰² Ds 2001:36, s. 70.

¹⁰³ Prop. 2004/05:131, s. 178.

¹⁰⁴ Se avsnitt 5.1.

¹⁰⁵ Hellners, s. 124.

ändringsdispens fick den samma utformning som förordats i Prop. 1996/97:131.¹⁰⁶

Enligt det förslag som först framlades omfattades inte familjemålen av det generella kravet på prövningstillstånd.¹⁰⁷ Familjemålen kom dock att omfattas genom ett senare förslag.¹⁰⁸ När reglerna trädde i kraft omfattade således kravet på prövningstillstånd samtliga typer av tvistemål.

5.4 Utlovad rättssäkerhet

Utvidgningen av kravet på prövningstillstånd skulle bidra till att varje instans ägnade sig åt det den var avsedd för. Kunde tvistefrågorna så långt som möjligt lösas i första instans av resursstarka och kompetenta tingsrätter skulle rättssäkerheten stärkas och dessutom skapa förutsättningar för en smidig och rättssäker hovrättsprocess. Hovrättsprocessen skulle renodlas och ge hovrätterna möjlighet att koncentrera arbetet till deras egentliga uppgifter.¹⁰⁹ Att sätta hovrätternas kontrollerande funktion i fokus skulle resultera i bättre garantier för riktiga avgöranden samt möjliggöra en snabbare handläggning utan onödiga resursinsatser.¹¹⁰

Enligt förarbetsuttalanden kräver rättssäkerheten att felaktiga domar ska kunna rättas i andra instans. Ett system med prövningstillstånd ansågs inte ändra möjligheten till sådan rättelse.¹¹¹ Att den nya lagstiftningen skulle innebära en ökad risk för felaktiga avgöranden var ”naturligtvis inte acceptabel”. Farhågor om att det nya systemet inte skulle uppfylla kravet på rättssäkerhet avfärdades som obefogade;¹¹² domstolarna skulle även fortsättningsvis kunna leva upp till de krav som medborgarna har rätt att ställa på rättssäkra avgöranden. Kraven på förutsebarhet och rättssäkerhet skulle således inte åsidosättas.¹¹³

Förarbetena innehåller ingen definition av vad som avses med begreppet rättssäkerhet. Att användningen av begreppet bl.a. syftar på säkerställande av materiellt riktiga avgöranden får dock anses framkomma genom uttalanden om att en avvägning ska ske mellan å ena sidan snabbhet och effektivitet och å andra sidan ett högt ställt rättssäkerhetskrav.¹¹⁴

Hovrätterna ansågs redan med den tidigare regleringen på ett rättssäkert sätt kunna avgöra om ett mål behövdes tas upp till sakprövning.¹¹⁵ Med delvis

---

¹⁰⁶ Hellners, s. 124.

¹⁰⁷ Prop. 2004/05:131, s. 181.

¹⁰⁸ Prop. 2007/08:139, bet. 2007/08:JuU31, rskr. 2007/08:251 och SFS 2007:636.

¹⁰⁹ Prop. 2004/05:131, s. 82.

¹¹⁰ Ibid., s. 179.

¹¹¹ Prop. 2007/08:139, s. 23.

¹¹² Prop. 2004/05:131, s. 179f.

¹¹³ Ibid., s. 78.

¹¹⁴ Se Prop. 2004/05:131, s. 195.

¹¹⁵ Prop. 2004/05:131, s. 180.

nya förutsättningar för prövningstillstånd samt förändringar i regleringen kring tillståndsförfarandet, ansågs risken för felaktiga beslut i tillståndsfrågan bli minimal.¹¹⁶ Tillståndsgrunderna fick en generösare utformning och ändrades i syfte att skapa tillräckliga garantier för att prövningstillstånd skulle meddelas i de fall där tingsrättsavgörandet var felaktigt.¹¹⁷ Införandet av en tillståndsgrund för granskningsfall ansågs medföra att risken för att materiellt felaktiga tingsrättsavgöranden nekades prövningstillstånd skulle kunna hållas på en "helt försumbar nivå".¹¹⁸

Samtidigt som det utlovades att rättssäkerheten inte skulle åsidosättas angavs det vara av stor betydelse att tillståndsprövningen kunde ske snabbt och effektivt. Detta var en förutsättning för att det utvidgade systemet med prövningstillstånd skulle innebära någon verklig förbättring av hovrättsprocessen.¹¹⁹ En förutsättning för att hovrätterna på bästa sätt skulle kunna upprätthålla och stärka rättssäkerheten var att tillgängliga resurser användes så effektivt som möjligt. Att resurserna lades där de bäst behövdes ansågs vara särskilt nödvändigt då "resurserna var knappa".¹²⁰

5.5 En kritiserad reform

I samband med att förslaget om ett generellt krav på prövningstillstånd lades fram, framfördes av bl.a. hovrätterna vissa kritiska synpunkter. En ökad effektivitet ansågs av hovrätterna önskvärd, dock fick den inte gå ut över kvaliteten och rättssäkerheten i dömandet. Det framfördes att om tillståndsprövningen gjordes så generös som krävdes för att upprätthålla rättssäkerheten, skulle tidsvinster av reformen bli begränsade. Dessutom anmärktes att det saknades en närmare analys av vilka vinster, i fråga om tid och resurser, som faktiskt skulle uppnås med det utvidgade kravet. En förutsättning för att rättssäkerheten inte skulle sättas i fara var att de resurser som besparades behölls inom hovrätterna i syfte att öka kvaliteten i dömandet. Vidare framhölls att oavsett hur noggrant systemet för tillståndsprövning utformas, är det omöjligt att fånga upp alla mål som bedömts fel av tingsrätterna. Detta beror på att det förekommer att en klagande vinner ett mål, p.g.a. oväntade omständigheter under rättegången, även om det på grundval av de skriftliga handlingarna i målet framstår som att klaganden haft begränsade möjligheter att nå framgång. Att en del mål felaktigt nekades prövningstillstånd ansågs därför av vissa vara ett pris som fick betalas ur rättssäkerhetssynpunkt om ett generellt krav på prövningstillstånd infördes.¹²¹

Andra remissinstanser, utöver hovrätterna, framförde att det inte var parternas önskemål utan främst stadsmakernas och domarnas

---

¹¹⁶ Prop. 2007/08:139, s. 23.

¹¹⁷ Prop. 2004/05:131, s. 179, 184f och 332.

¹¹⁸ Ibid., s. 186.

¹¹⁹ Ibid., s. 195.

¹²⁰ SOU 1995:124, s. 136.

¹²¹ Justitiedepartementet, s. 11-21.

besparingssträvanden som beaktades vid utvidgningen av kravet på prövningstillstånd. Argumentet om att en prövning i hovrätt inte innebär en garanti för ett riktigt avgörande, och att rättssäkerheten därför inte ökar genom en sådan prövning, avfärdades som obefogade. Att rättssäkerheten skulle förbättras genom att resurser frigjordes och kunde användas till mer angelägna uppgifter ifrågasattes eftersom det inte angetts mer exakt *hur* detta skulle ske. En regel om prövningstillstånd som omfattar alla tvistemål ansågs kunna medföra ett minskat förtroende för rättsskipningen. Handläggningen skulle behöva förbättras i viktiga avseenden för att parter i allmänhet skulle anse det befogat att inskränka möjligheten att få en prövning av en högre instans.¹²² I samband med tidigare förslag på generell krav på prövningstillstånd har vissa remissinstanser gett uttryck för att sammansättningen i tingsrätterna borde förstärkas i syfte att kompensera eventuella brister i systemet med ett omfattande krav på prövningstillstånd i hovrätt.¹²³

Effekterna av reformen har ifrågasatts av Heuman som gjort en granskning av den nya lagstiftningen. Utgångspunkten för granskningen var frågan om en lag kan få andra konsekvenser än vad som framgår av ”allmänt hållna uttalanden om målsättningen med regleringen”. Heuman ifrågasätter om kravet på prövningstillstånd i alla tvistemål verkligen kommer att begränsa arbetsbördan för hovrätterna på det sätt som föreställts i förarbetena. Vidare ställer Heuman frågan ”om den nya regleringen i realiteten innebär en försämrad rättssäkerhet, trots att lagstiftaren utgått från att tvistemålen ska få en materiellt riktig utgång”.¹²⁴ Även Hellners har uttryckt tveksamheter kring huruvida utlovade förbättringar i form av bättre garantier för riktiga domstolsavgöranden och snabbare handläggning utan onödiga resursinsatser skulle uppnås genom reformen.¹²⁵

5.6 Brottmål och förvaltningsdomstol

Genom en nyligen genomförd utredning föreslås att ett generellt krav på prövningstillstånd bör införas även vad gäller brottmål samt i ledet mellan förvaltningsrätt och kammarrätt. Anledningarna som anges till behovet av utvidgningen är i princip samma som inför utvidgningen vad gäller tvistemål.¹²⁶ Utredningen innehåller inte någon utvärdering av det system som varit i kraft sedan den 1 november 2008. Dock anförs att förslaget kommer kunna genomföras med bibehållen rättssäkerhet genom att de regler som gäller för tvistemål införs även vad gäller brottmål och mål i förvaltningsdomstol.¹²⁷

---

¹²² Ibid., s. 37ff.

¹²³ Prop. 1996/97:131, s. 92. Några sådana förändringar har inte skett och genom SOU 2010:44 föreslås att kravet på parternas samtycke ska tas bort i RB 1:3a st. 2 som reglerar under vilka förutsättningar rätten kan bestå av en lagfaren domare.

¹²⁴ Heuman, *Kravet på prövningstillstånd...*, s. 585f.

¹²⁵ Hellners, s. 126.

¹²⁶ SOU 2010:44, s. 282ff.

¹²⁷ Ibid., s. 286ff.

6 Nuvarande reglering

6.1 Allmänt

För att en hovrätt ska pröva en tingsrätts dom eller beslut krävs enligt RB 49:12 prövningstillstånd, om inte annat är föreskrivet. Numera omfattas samtliga avgöranden (domar, slutliga beslut och icke slutliga beslut) i tvistemål av huvudregeln i RB 49:12, med ett enda undantag.¹²⁸ Kravet på prövningstillstånd för tvistemål i ledet mellan tingsrätt och hovrätt är således generellt.¹²⁹

Grunderna för prövningstillstånd anges i RB 49:14. Prövningstillstånd ska meddelas om det finns anledning att betvivla riktigheten av det slut som tingsrätten kommit till (ändringsdispens), det inte utan att sådant tillstånd meddelas går att bedöma riktigheten av det slut som tingsrätten kommit till (granskningsdispens), det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt (prejudikatdispens) eller det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet (extraordinär dispens). Till skillnad från den tidigare formuleringen framgår det numera tydligt att tillstånd *ska* ges om någon av dispensgrunderna är uppfyllda.¹³⁰ Tidigare löd bestämmelsen att tillstånd *får* ges. Regeln har således ändrats från fakultativ till obligatorisk.¹³¹ Förutsättningarna för prövningstillstånd är av stor betydelse för vilken effekt ett system med prövningstillstånd får.¹³²

6.2 Tillståndsgrunder

6.2.1 Ändringsdispens

Prövningstillstånd ska enligt RB 49:14 p. 1 meddelas om det finns anledning att betvivla det slut som tingsrätten kommit till. Av detta följer att prövningstillstånd ska meddelas om det vid genomgången av sak- och rättsfrågorna framkommer något som ger anledning att betvivla tingsrättsavgörandets riktighet.¹³³ Bedömningen ska inriktas på tingsrättens domslut. Instämmer hovrätten med det slut tingsrätten kommit till ska dispens således inte meddelas även om hovrätten anser att andra skäl borde ha legat till grund för samma slut. Dock är det möjligt att dispens i sådant

---

¹²⁸ Enligt RB 49:13 st. 2 krävs inte prövningstillstånd i de fall tingsrätten i en dom i brottmål även prövat ett enskilt anspråk. Även domstolsärenden omfattas av det utvidgade kravet på prövningstillstånd. Dispensgrunderna i 39 § Lag (1996:242) om domstolsärenden är likalydande med de i RB.

¹²⁹ Ekelöf och Edelstam, *Rättsmedlen*, s. 33f.

¹³⁰ Prop. 2004/05:131, s. 184 och 260.

¹³¹ Heuman, *Kravet på prövningstillstånd...*, s. 587.

¹³² Prop. 2004/05:131, s. 184.

¹³³ *Ibid.*, s. 260 och Karnov, s. 3196, not 1883.

fall ska meddelas på någon av de övriga dispensgrunderna.¹³⁴ Orsaker till att hovrätterna kan anse att det förekommer anledning till ändring av tingsrättens slut är bl.a. att tingsrätten gjort en felaktig bevisvärdering eller att den överklagande parten åberopat ny bevisning som väntas kunna ändra utgången.¹³⁵

Tillståndsgrunden för ändringsfallen är den mest centrala tillståndsgrunden.¹³⁶ Grundtanken är att prövningstillstånd inte ska vägras i de fall tingsrättsavgörandet är materiellt felaktigt. Kravet för att dispens ska meddelas på denna grund ska av rättssäkerhetsskäl ställas relativt lågt. För att tydliggöra att tillståndsgrunden skulle bidra till en generösare tillståndsprövning omformulerades bestämmelsen i samband med utvidgningen av kravet på prövningstillstånd.¹³⁷ Före ändringen fick dispens meddelas på grunden för ändringsfall om ”anledning förekommer till ändring i det slut tingsrätten kommit till”.¹³⁸ Att alla avgöranden som bedöms som tveksamma ska tas upp till prövning har ansetts innebära att det för ändringsfallens del kommer att beviljas prövningstillstånd i något större utsträckning än tidigare.¹³⁹

Dock är det inte klart om syftet med omformuleringen varit att dispens skulle meddelas i större utsträckning än förut eller om syftet varit att bestämmelsen skulle stämma överens med rådande praxis. Förarbetsuttalandena är i detta avseende tvetydiga. Det konstateras att den nya lydelsen endast innebär att lagtexten bättre står i överensstämmelse med gällande praxis. Samtidigt uttalas att ”med en sådan ändring torde följa att även de mål som idag omfattas av systemet med prövningstillstånd kommer att beviljas prövningstillstånd i något större utsträckning än nu”.¹⁴⁰ Detta uttalande ger intryck av att ändringen syftade till att göra tillämpningen av bestämmelsen mer generös. HD har i ett fall kommit fram till att den nya formuleringen inte inneburit någon egentlig förändring, med motiveringen att dispensgrunden redan innan ändringen tillämpades i enlighet med den nya formuleringen. Dock hänvisar HD till de tvetydiga förarbetsuttalandena, som för att uppmärksamma att det inte är helt klart hur den nya bestämmelsen ska tillämpas.¹⁴¹ I ett senare fall framstår det dock som att HD förhåller sig något annorlunda i frågan. HD återger i detta fall vad som i förarbetena uttalats om att prövningstillstånd torde beviljas i något större utsträckning, utan att göra någon anmärkning om att förarbetsuttalandena är tvetydiga.¹⁴²

Enligt Hellners är den nya formuleringen mer diffus än den förra, eftersom det tidigare uttryckssättet för beviskravet var mer vanligt förekommande.

---

¹³⁴ Karnov, s. 3197, not 1883.

¹³⁵ Ekelöf och Edelstam, *Rättsmedlen*, s. 38.

¹³⁶ Prop. 2004/05:131, s. 184.

¹³⁷ Ibid., s. 184f och 260.

¹³⁸ Se tidigare utformning av RB 49:12 (giltig t.o.m. 31 oktober 2008).

¹³⁹ Svea hovrätt, s. 45.

¹⁴⁰ Prop. 2004/05:131, s. 185.

¹⁴¹ NJA 2009 s. 738.

¹⁴² NJA 2009 s. 798.

Detta menar Hellners ger större utrymme för subjektivitet samt en osäkerhet kring hur bestämmelsen kommer att tillämpas.¹⁴³

Vald formulering kan ge intryck av att tillståndsprövningen ska vara en prognosbedömning av vilket slut hovrätten skulle ha kommit till om den genomfört en fullständig prövning. Tillståndsprövningen skulle då grunda sig på allt processmaterial som förekommit och alltså inte vara inskränkt till klagandens invändning mot slutet.¹⁴⁴ Enligt förarbetena är dock inte tanken med tillståndsgrunden att en sådan förhandsbedömning ska göras, utan syftet med tillståndsprövningen är att pröva om det finns anledning att rikta invändningar mot det överklagade tingsrättsavgörandet. Alla avgöranden som bedöms som tveksamma ska tas upp till fullständig prövning.¹⁴⁵ Detta synsätt har kritiserats i doktrinen. Där framförs att tillståndsprövningen ska innefatta en fullständig förhandsbedömning, d.v.s. en form av prognosbedömning.¹⁴⁶

Ett första steg vid tillämpningen av grunden för ändringsfall är att finna eventuella felaktigheter i tingsrättsavgörandet. Om tingsrättens domskäl är kortfattade eller övertygande vid första påseendet kan det vara svårt för en domare att vid tillståndsprövningen upptäcka felaktiga och ofullständiga resonemang. Det andra steget i tillståndsprövningen är att avgöra om bristerna är så allvarliga att det finns anledning att betvivla avgörandets riktighet.¹⁴⁷

Fram till år 1971 fanns det även vad gäller prövningstillstånd i HD en dispensgrund för ändringsfall. För att fastställa om det förelåg omständigheter att meddela dispens på denna grund ansågs det krävas ett relativt stort arbete med genomgång av sak-, bevis- och rättsfrågor i målet. Genomgången ansågs behöva vara lika grundlig som inför ett nytt avgörande i saken.¹⁴⁸

6.2.2 Granskningsdispens

Enligt RB 49:14 p. 2 ska prövningstillstånd meddelas om det inte utan att så sker går att bedöma riktigheten av det slut som tingsrätten kommit till. Grunden för granskningsfall är en ny tillståndsgrund¹⁴⁹ och är tänkt att fungera som en säkerhetsventil för att felaktiga tingsrättsavgöranden inte nekas prövningstillstånd. Grunden infördes som ett led i att tydliggöra att tillståndsprövningen ska vara generös.¹⁵⁰

---

¹⁴³ Hellners, s. 131. Även den tidigare utformningen av regleringen kritiserades för att vara diffus (se Ds 2001:36, s. 80).

¹⁴⁴ Ekelöf och Edelstam, *Rättsmedlen*, s. 37.

¹⁴⁵ Prop. 2004/05:131, s. 185.

¹⁴⁶ Heuman, *Kravet på prövningstillstånd...*, s. 589-596. Ekelöf och Edelstam är av en liknande uppfattning (se Ekelöf och Edelstam, *Rättsmedlen*, s. 37f).

¹⁴⁷ Heuman, *Kravet på prövningstillstånd...*, s. 606.

¹⁴⁸ Bråtenius, s. 23.

¹⁴⁹ Prop. 2004/05:131, s. 260.

¹⁵⁰ *Ibid.*, s. 185f.

Dispensgrunden för granskningsfall ska användas då det på grundval av innehållet i tingsrättsavgörandet är svårt att bedöma om det finns skäl för ändring av tingsrättens slut. Kriteriet för att dispens ska meddelas är att tingsrättsavgörandet ska framstå som *svårbedömt*. Avgörandet kan t.ex. vara skrivet på ett sätt som inte direkt ger anledning att betvivla dess riktighet, men som samtidigt inte tydligt ger vid handen att det är riktigt.¹⁵¹ Det är domen och dess domskäl som ska vara svårbedömda och inte själva målet som sådant.¹⁵² Målets karaktär i sig är således inte av betydelse. Dock resulterar omfattande och komplicerade tvistemål ofta i svårbegripliga domar, vilket innebär att den typen av mål kan komma att bli överrepresenterade bland mål som beviljas dispens på grunden för granskningsfall.¹⁵³ Tillståndsgrunden för granskningsfall har ansetts vara värdefull vid en utvidgning som inneburit att alla måltyper omfattas av ett krav på prövningstillstånd. Detta p.g.a. att omfattande och komplicerade tvistemål oftare är mer svårbedömda än de måltyper som omfattas av ett krav som är begränsat till t.ex. småmål.¹⁵⁴

Granskningsdispens ska för det första meddelas om själva utfallet av avgörandet är svårbedömt. För det andra ska dispens meddelas om domskälen är svårbedömda, under förutsättning att de svårbedömda domskälen haft en sådan inverkan i målet att utgången kan ha blivit felaktig.¹⁵⁵ Hovrätterna bör främst inrikta sin granskning på domskälen vid tillståndsprövningen. Är dessa bristfälliga talar det ju för att prövningstillstånd ska beviljas även om hovrätten är av uppfattningen att tingsrättens slut är riktigt.¹⁵⁶

Med vilken grad av säkerhet prövningen bör genomföras, beror på ur vilket perspektiv man ser tillståndsprövningen. Sett ur ett rättssäkerhetsperspektiv får ett felaktigt avslagsbeslut anses vara värre än ett felaktigt dispensbeslut. Med detta som utgångspunkt borde avslagsbeslut inte få meddelas efter endast en summarisk prövning. Däremot borde beslut om att bevilja dispens kunna meddelas efter en mindre ingående prövning, utan att det kan ifrågasättas ur ett rättssäkerhetsperspektiv. Visar det sig att noggranna prövningar resulterar i fler avslagsbeslut än summariska prövningar, finns det sett ur ett processekonomiskt perspektiv skäl att göra en mer ingående tillståndsprövning. Visar det sig å andra sidan att noggranna prövningar i stor utsträckning resulterar i att dispens beviljas är det sett ur ett processekonomiskt perspektiv mer effektivt att göra tillståndsprövningen mer summarisk. En noggrann prövning som resulterar i att dispens beviljas innebär ju att den dubbla prövningen blir mer omfattande än om dispens beviljats efter en mindre ingående prövning.¹⁵⁷

---

¹⁵¹ Prop. 2004/05:131, s. 186.

¹⁵² Heuman, *Kravet på prövningstillstånd...*, s. 594.

¹⁵³ Ekelöf och Edelstam, *Rättsmedlen*, s. 38 och Brandberg och Knutson, s. 24.

¹⁵⁴ Ds 2001:36, s. 86f.

¹⁵⁵ Heuman, *Kravet på prövningstillstånd...*, s. 604 och 606.

¹⁵⁶ Svea hovrätt, s. 46.

¹⁵⁷ För ett liknande resonemang se Heuman, *Kravet på prövningstillstånd...*, s. 602f.

I samband med införandet av dispensgrunden för granskningsfall angavs att den främst borde komma att tillämpas i fall då det vid tillståndsprövningen var svårt att bedöma tingsrättens avgörande i sakfrågor. Det skulle t.ex. kunna röra sig om att förhørsutsagor som lagts till grund för tingsrättsavgörandet är otillgängliga och att hovrätten därför inte kan avgöra tingsrättsavgörandets riktighet. Vidare skulle det kunna röra sig om att tingsrätten inte tillräckligt tydligt redovisat hur den resonerat i sakfrågan och att hovrätten därför inte kan bedöma riktigheten av tingsrättens bevisvärdering.¹⁵⁸ Regeln lämnar inte utrymme för hovrätterna att bevilja prövningstillstånd p.g.a. att tillståndsprövningen kräver oproportionerligt mycket arbete i jämförelse med vad som skulle krävas om målet togs upp till fullständig prövning.¹⁵⁹ Inte heller lämnar den utrymme för hovrätterna att vid tillståndsprövningen beakta omfattningen av målet eller hur stora värden det rör.¹⁶⁰

6.2.3 Förhållandet mellan ändringsdispens och granskningsdispens

Även om dispensgrunderna för ändringsfall och granskningsfall delvis är överlappande, bör de särhållas. Dispens bör beviljas på grunden för ändringsfall om det finns en konkret eller särskild anledning att betvivla tingsrättsavgörandet. Grunden för granskningsfall bör istället tillämpas då det saknas konkreta skäl som direkt ger anledning att betvivla riktigheten av tingsrättens slut.¹⁶¹ För att dispens ska meddelas på grunden för granskningsfall uppställs således, till skillnad från grunden för ändringsfall, inget krav på att det ska råda tvivel avseende riktigheten av tingsrättens bedömning. Tillståndsgrunden för granskningsfall tar sikte på mål i vilka det inte på grundval av tingsrättens dom går att avgöra om det finns anledning till sådant tvivel.¹⁶² Svea hovrätt har tolkat förhållandet mellan de båda dispensgrunderna som att grunden för granskningsfall i praktiken torde bli tillämplig endast när det inte finns underlag för att göra en bedömning i ändringsfrågan. Enligt Svea hovrätt torde grunden för granskningsfall i stor utsträckning komma att tillämpas i mål i vilka grunden för ändringsfall använts vid tillämpningen av den tidigare regleringen.¹⁶³

6.2.4 Övriga tillståndsgrunder

Prövningstillstånd ska enligt RB 49:14 p. 3 meddelas om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt. Enligt p. 4 ska prövningstillstånd meddelas om det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet. Vad gäller dessa båda tillståndsgrunder är någon

---

¹⁵⁸ Prop. 2004/05:131, s. 260f.

¹⁵⁹ Heuman, *Kravet på prövningstillstånd...*, s. 600.

¹⁶⁰ *Ibid.*, s. 601.

¹⁶¹ NJA 2009 s. 738.

¹⁶² Prop. 2004/05:131, s. 186.

¹⁶³ Svea hovrätt, s. 47.

skillnad i förhållande till tidigare ordning inte avsedd.¹⁶⁴ Avgränsningen som gjorts för framställningen innebär att dessa båda dispensgrunder inte berörs närmare här.

6.3 Tillståndsprövningen

Utöver ändringarna vad gäller tillståndsgrunderna skedde i samband med utvidgningen av systemet med prövningstillstånd vissa ändringar av reglerna kring tillståndsförfarandet. Ändringarna var avsedda att bättre anpassa tillståndsförfarandet till syftet med reformen; ökad snabbhet och effektivitet samt upprätthållande av kravet på rättssäkerhet. Utformningen av tillståndsprövningen är av stor betydelse för effekterna av reformen.¹⁶⁵

6.3.1 Partiellt prövningstillstånd

En möjlighet att meddela partiellt prövningstillstånd infördes i samband med utvidgningen av kravet på prövningstillstånd.¹⁶⁶ Enligt RB 49:14a får beviljat prövningstillstånd begränsas till att gälla en viss del av en dom eller slutligt beslut, under förutsättning att utgången i den delen av målet inte påverkar andra delar av det överklagade avgörandet.

Partiellt prövningstillstånd kan meddelas t.ex. för ett av flera kumulerade tvistemål. Vidare kan prövningstillstånd inskränkas till en fråga om rättegångskostnader eller skadestånd. I mål om fullgörelse, där både skyldigheten att fullgöra och fullgörelsens storlek är tvistiga, kan partiellt prövningstillstånd meddelas endast för den förra frågan. Ett annat exempel på när partiellt prövningstillstånd kan meddelas är familjemål som överklagats både i vårdnads- och underhållsdelen. Prövningstillståndet kan då begränsas till endast underhållsdelen.¹⁶⁷

6.3.2 Komplettering av överklagandeskriften

Enligt RB 50:4 p. 4 ska överklagandet innehålla uppgift om de omständigheter som åberopas till stöd för att prövningstillstånd ska meddelas. Enligt den nu gällande regeln om komplettering i RB 50:7 är hovrätterna, till skillnad från vad som gällde tidigare, inte skyldiga att förelägga klaganden att ange skäl för prövningstillstånd om så ej skett. De skäl som klaganden anfört till stöd för ändring av tingsrättens dom får då anses utgöra skäl även till varför prövningstillstånd bör beviljas. Möjligheten att begära komplettering kvarstår dock och bör utnyttjas t.ex. om tingsrätten inte informerat parterna om att prövningstillstånd krävs, eller

---

¹⁶⁴ Prop. 2004/05:131, s. 261 och Karnov, s. 3198 not 1885 samt s. 3199, not 1886.

¹⁶⁵ Hellners, s. 126.

¹⁶⁶ Prop. 2004/05:131, s. 187 och Ekelöf och Edelstam, *Rättsmedlen*, s. 38.

¹⁶⁷ Ds 2001:36, s. 92.

om överklagandet innehåller argumentation i tillståndsfrågan men denna är oklar.¹⁶⁸

Hovrätterna är inte bundna av de omständigheter som åberopats till stöd för att prövningstillstånd ska meddelas.¹⁶⁹ Dessutom kan, och bör i viss utsträckning, hovrätterna ex officio undersöka om det föreligger skäl att meddela prövningstillstånd.¹⁷⁰ Prövningstillstånd kan meddelas på annan grund än vad som åberopats av klaganden. Vidare kan hovrätterna inom ramen för en och samma dispensgrund undersöka om det finns omständigheter utöver de som angetts i överklagandet som är av betydelse för tillståndsfrågan.¹⁷¹ Således kan prövningstillstånd meddelas även om klaganden varken angett grund för dispens eller i övrigt argumenterat i tillståndsfrågan.

6.3.3 Skriftväxling

RB 50:7a stadgar att beslutet i tillståndsfrågan ska föregås av skriftväxling ”om det behövs”. En anledning till att skriftväxling behövs är om det råder tveksamheter kring huruvida prövningstillstånd ska meddelas.¹⁷² Parterna kan besparas onödiga kostnader om skriftväxling undviks. Därför och för att förfarandet ska bli så effektivt som möjligt bör hovrätterna noga överväga huruvida skriftväxling ska ske. Tidigare var huvudregeln att skriftväxling skulle föregå tillståndsprövningen. Frågan fick tas upp utan skriftväxling endast om det fanns skäl för det. Dock förekom i praktiken skriftväxling endast i en liten andel av målen. För att lagtexten bättre skulle anpassas till den faktiska tillämpningen, som också var den önskvärda, ändrades lagtexten på så vis att huvudregeln numera är att skriftväxling ej ska ske.¹⁷³

6.3.4 Sammanträde

Normalt är tillståndsprövningen ett skriftligt förfarande.¹⁷⁴ I syfte att minimera risken för att prövningstillstånd nekats i mål som är felaktigt avgjorda infördes en möjlighet att hålla sammanträde för behandling av tillståndsfrågan.¹⁷⁵ Med en möjlighet att hålla sammanträde ansågs risken för att prövningstillstånd vägras i mål i vilka tingsrättsavgörandet är materiellt felaktigt minimeras.¹⁷⁶ Sammanträde får enligt RB 50:7a st. 2 hållas om det finns särskilda skäl. Exempel på särskilda skäl är att vissa

---

¹⁶⁸ Prop. 2004/05:131, s. 263 och 189f och Ekelöf och Edelstam, *Rättsmedlen*, s. 39.

¹⁶⁹ Karnov, s. 3196, not 1882.

¹⁷⁰ Hovrätterna måste alltså självmant i viss utsträckning själva försöka utröna om någon tillståndsgrund föreligger. Dock framstår det som att hovrätterna tolkat denna skyldighet som att efterforskningen endast behöver ske ”inom rimliga gränser” (se Svea hovrätt, s. 43).

¹⁷¹ Prop. 2004/05:131, s. 189 och Ekelöf och Edelstam, *Rättsmedlen*, s. 39f.

¹⁷² Prop. 2004/05:131, s. 263 och Ekelöf och Edelstam, *Rättsmedlen* s. 40.

¹⁷³ Prop. 2004/05:131, s. 190f.

¹⁷⁴ Ekelöf och Edelstam, *Rättsmedlen*, s. 40.

¹⁷⁵ Prop. 2004/05:131, s. 191.

¹⁷⁶ Ds 2001:36, s. 91.

sakomständigheter som är av betydelse för frågan om prövningstillstånd är svårutredda endast på grundval av det skriftliga materialet eller att klaganden har svårt att uttrycka sig i skrift och saknar juridiskt biträde. Möjligheten att hålla sammanträde bör utnyttjas restriktivt.¹⁷⁷ Situationen bör dessutom vara sådan att det inte kan uteslutas att det finns skäl att meddela prövningstillstånd.¹⁷⁸

Införandet av möjligheten att hålla sammanträde kritiserades för att inte fylla någon egentlig funktion. Kritiken gick ut på att i de fall frågan om prövningstillstånd var så komplicerad att sammanträde behövdes, borde prövningstillstånd istället beviljas.¹⁷⁹ Möjligheten till sammanträde torde främst vara tänkt att utnyttjas då det är oklart om prövningstillstånd ska beviljas som ett ändringsfall, samtidigt som prövningstillstånd inte omedelbart bör beviljas som ett granskningsfall.¹⁸⁰

6.3.5 Beslutsförhet

Huvudregeln enligt RB 2:4 st. 3 är att rätten vid behandling av frågor om prövningstillstånd ska bestå av tre lagfarna domare. Prövningstillstånd får dock meddelas av en lagfaren domare om frågan är enkel och under förutsättning att frågan om prövningstillstånd inte är begränsat till en viss del av målet. Enligt tidigare reglering skulle rätten alltid bestå av tre domare vid beslut i tillståndsfrågan. Ändringen genomfördes efter en avvägning mellan intressena av ett snabbt och effektivt förfarande å ena sidan och ett högt ställt rättssäkerhetskrav å andra.¹⁸¹ Det bör här uppmärksammas att det endast är beslut att meddela prövningstillstånd som får beslutas av en ensam domare. Beslut att inte meddela prövningstillstånd måste alltid fattas av tre domare.

6.3.6 Omröstningsregler

Vanliga omröstningsregler gäller vid tillståndsprövningen och prövningstillstånd ska således meddelas enligt RB 16:3 om en majoritet av rätten röstar för att så ska ske. Det innebär att prövningstillstånd endast meddelas om minst två av tre ledamöter röstar för ett sådant beslut.¹⁸²

I samband med ett tidigare förslag om en utvidgning av kravet på prövningstillstånd, framfördes åsikter om att det skulle vara tillräckligt med en röst för att prövningstillstånd skulle meddelas. Rätten bestod vid tidpunkten för det förslaget endast av två ledamöter vid beslut i tillståndsfrågor, men en utökning till tre ledamöter föreslogs. En ökning av

---

¹⁷⁷ Prop. 2004/05:131, s. 191f.

¹⁷⁸ Hellners, s. 134.

¹⁷⁹ Prop. 2004/05:131, s. 191f.

¹⁸⁰ Prop. 2004/05:131, s. 264 och Ekelöf och Edelstam, *Rättsmedlen*, s. 41.

¹⁸¹ Prop. 2004/05:131, s. 195f.

¹⁸² Svea hovrätt, s. 56.

antalet ledamöter till tre skulle medföra att det i praktiken blev svårare att få prövningstillstånd, eftersom det skulle krävas två röster för att så skulle ske. Syftet med att det skulle vara tillräckligt med en röst för att prövningstillstånd skulle meddelas var att minska risken för felaktiga avslagsbeslut. Uppfattningen vid införandet av de nu gällande reglerna var dock att de vanliga omröstningsreglerna fungerade väl. Andra faktorer ansågs vara av större betydelse för hovrätternas möjlighet att finna de mål som borde beviljas dispens, t.ex. noggrant utformade tillståndsgrunder.¹⁸³

6.3.7 Motivering av beslut

Av RB 17:12 framgår att rätten är skyldig att motivera beslut om det behövs med hänsyn till frågans beskaffenhet. Även om det är eftersträvansvärt att beslut i tillståndsfrågan utformas på ett sätt som gör det tydligt för parterna att hovrätten gjort den prövning som är nödvändig för att kunna fatta beslut i tillståndsfrågan,¹⁸⁴ har hovrätterna enligt praxis från tiden före utvidgningen av kravet på prövningstillstånd inte ansetts skyldiga att motivera beslut i tillståndsfrågan. Detta gäller oavsett om beslutet inneburit att prövningstillstånd beviljats eller ej.¹⁸⁵ Svea hovrätts syn på frågan är att beslut om att inte meddela prövningstillstånd som huvudregel inte behöver motiveras och att grunden för prövningstillstånd normalt inte behöver anges när prövningstillstånd beviljas.¹⁸⁶

Att beslut som innebär att prövningstillstånd nekas inte motiveras har kritiserats.¹⁸⁷ En part som fått ett avslagsbeslut emot sig har att avgöra om, och i så fall på vilka grunder, beslutet ska överklagas. För denna bedömning kan en motivering av beslutet vara till hjälp. Detta önskemål har dock av Svea hovrätt inte ansetts medföra att beslut i tillståndsfrågan behöver motiveras.¹⁸⁸

Ett motiverat beslut skulle innebära att parterna fick en ökad förståelse för att ett nekat prövningstillstånd inte innebär att hovrätten inte tagit del av deras argumentation. Dessutom skulle hovrätterna med en motiveringsskyldighet tvingas tänka igenom och själva kontrollera sina beslut i större utsträckning.¹⁸⁹ Vidare skulle HD:s tillståndsprövning underlättas i de fall ett avslagsbeslut från en hovrätt överklagas.¹⁹⁰

---

¹⁸³ Prop. 2004/05:131, s. 195f.

¹⁸⁴ Ds 2001:36, s. 94.

¹⁸⁵ Ekelöf och Edelstam, *Rättsmedlen*, s. 44.

¹⁸⁶ Svea hovrätt, s. 58.

¹⁸⁷ Se bl.a. Bylander, *Modernare rättegång – och bättre?* s. 521 och Heuman, *Kravet på prövningstillstånd...*, s. 609f. Avseende kammarrättens omotiverade beslut om att prövningstillstånd inte meddelas se Lavin, s. 38f.

¹⁸⁸ Svea hovrätt, s. 58.

¹⁸⁹ Heuman, *Kravet på prövningstillstånd...*, s. 609f.

¹⁹⁰ Beträffande beslut om att inte meddela prövningstillstånd i HD se Bengtsson, Bertil, *Ändringsdispens och prejudikatdispens*, s. 267.

Samtidigt finns det flera argument emot att beslut i tillståndsfrågan motiveras. Ett är att en del av arbetsbesparingar som kan göras med ett krav på prövningstillstånd beror på att besluten inte behöver motiveras.¹⁹¹ Att hovrätterna endast gör en tillståndsprövning och inte en fullständig prövning av målet utgör även detta hinder för att besluten motiveras.¹⁹²

6.4 Överklagande till HD

I RB 17:1 görs en distinktion mellan dom, slutligt beslut och icke slutligt beslut. Avgörandet av saken sker genom dom och ett slutligt beslut är ett beslut som innebär att domstolen på annat sätt än genom dom skiljer saken ifrån sig. En hovrätts beslut att meddela prövningstillstånd är ett icke slutligt beslut och får som huvudregel, enligt RB 54:5 som hänvisar till 49:3 st. 2, inte överklagas. En hovrätts beslut att inte meddela prövningstillstånd innebär enligt RB 49:14a st. 3 att tingsrättens avgörande står fast. Detta är således ett slutligt beslut och får överklagas enligt RB 49:3 st. 1. För att HD ska pröva det överklagade beslutet krävs dock, enligt RB 54:9 och 14, prövningstillstånd. Dispensgrunderna för prövningstillstånd i HD är enligt RB 54:10 prejudikatdispens och extraordinär dispens. Beviljas prövningstillstånd är frågan som HD avgör om hovrättens tillståndsprövning varit korrekt. Anser HD att hovrätten fattat ett felaktigt beslut återförvisas målet till hovrätten som därefter prövar det ursprungliga överklagandet från tingsrätten. HD avgör således inte själva saken utan bedömer endast tillståndsprövningen.¹⁹³ Att det krävs prövningstillstånd i HD innebär att det är långt ifrån självklart att den som nekas prövningstillstånd av en hovrätt kan få beslutet sakprövat i HD.¹⁹⁴

Även om prövningstillstånd inte beviljas i HD, innebär det nödvändigtvis inte att HD ansett att hovrättens bedömning i tillståndsfrågan varit korrekt.¹⁹⁵ HD kan anse att hovrätten borde ha beviljat prövningstillstånd (t.ex. på grunden för ändrings- eller granskningsfall), men vara förhindrad att bevilja prövningstillstånd p.g.a. att varken grund för prejudikatdispens eller extraordinär dispens föreligger. Part som överklagar ett beslut om att prövningstillstånd inte meddelas ska således inte främst argumentera för att tingsrättens beslut är felaktigt, utan för att ett avgörande från HD är av principiellt viktig betydelse.¹⁹⁶

---

¹⁹¹ Justitiedepartementet, s. 15.

¹⁹² Svea hovrätt, s. 58.

¹⁹³ Ekelöf och Edelstam, *Rättsmedlen*, s. 43.

¹⁹⁴ Nordh, 2010.

¹⁹⁵ Ekelöf och Edelstam, *Rättsmedlen*, s. 157f.

¹⁹⁶ För liknande resonemang se Lavin, s. 38.

6.5 Tillståndsprövningen – en balansgång

Av betydelse för vilken effekt ett krav på prövningstillstånd får är hur noggrann och ingående tillståndsprövning som görs. Även hur högt krav som uppställs för att dispens ska beviljas är av betydelse. Med en ingående tillståndsprövning ökar möjligheterna för hovrätterna att finna de tingsrättsavgöranden som kan vara felaktiga. Samtidigt innebär en ingående tillståndsprövning att större resurser och mer tid läggs ner på målet än om prövningen som görs är mindre ingående.

En mindre ingående tillståndsprövning hade varit att föredra om det varit möjligt att visa att hovrätterna redan efter en sådan prövning i flertalet fall lyckades göra en korrekt bedömning. Innebär en mindre ingående tillståndsprövning däremot att prövningstillstånd nekas i många mål som skulle ha fått en ändrad utgång efter en fullständig prövning, är en mer ingående prövning att föredra sett ur ett rättssäkerhetsperspektiv.

Även om en tillståndsprövning som är mer ingående kräver mer resurser i det enskilda fallet, kan en noggrannare tillståndsprövning vara mindre resurskrävande sett i ett större perspektiv. Detta beror på att en mer ingående prövning minskar risken för att hovrätterna måste genomföra en dubbel prövning. Med en mer grundlig tillståndsprövning kan man bli säkrare på huruvida tingsrättsavgörandet är korrekt redan vid en inledande bedömning. Dock minskar vinsterna i form av snabbhet och effektivitet i det enskilda fallet.¹⁹⁷

Det sagda innebär att det vid tillståndsprövningen sker en avvägning mellan att å ena sidan göra handläggningen så snabb och effektiv som möjligt och å andra sidan att med så stor säkerhet som möjligt finna alla felaktiga tingsrättsavgöranden. En med denna avvägning sammanhängande fråga är i vilken utsträckning hovrätterna bör bevilja dispens på grunden för granskningsfall. I syfte att finna alla felaktiga tingsrättsavgöranden finns det inga hinder mot att dispens beviljas på denna grund. Används tillståndsgrunden för granskningsfall i för stor utsträckning, kan det dock ifrågasättas om utvidgningen av kravet på prövningstillstånd i realiteten innebär en snabbare och effektivare handläggning.¹⁹⁸ I stora och omfattande mål, där det kan ta oproportionerligt lång tid att sätta sig in i målet och tillståndsfrågan, kan det enligt Svea hovrätt finnas skäl att redan på ett tidigt stadium av tillståndsprövningen överväga om det föreligger skäl att meddela prövningstillstånd på grunden för granskningsfall.¹⁹⁹

---

¹⁹⁷ Hellners, s. 126.

¹⁹⁸ Ibid., s. 133.

¹⁹⁹ Svea hovrätt, s. 61.

7 Praxis

7.1 Prövningstillstånd i Hovrätten över Skåne och Blekinge – en målstudie

7.1.1 Genomförande

I syfte att undersöka om det går att dra slutsatser beträffande hovrätternas tillståndsprövning genom att analysera de mål som inkommit till hovrätterna efter de nya reglernas ikraftträdande genomfördes en målstudie. Studien omfattade tvistemål i vilka ett tingsrättsavgörande överklagats till Hovrätten över Skåne och Blekinge²⁰⁰ under tidsperioden fr.o.m. den 1 november 2008 t.o.m. starten för genomförandet av studien den 1 oktober 2010. Studien omfattade de mål där prövningstillstånd beviljats. Att analysera även de mål där prövningstillstånd inte beviljats skulle vara alltför tidskrävande med hänsyn till uppsatsens omfattning. Ytterligare en anledning till begränsningen är att det i de mål där prövningstillstånd inte har beviljats endast finns en tingsrättsdom, en överklagandeskrift och hovrättens kortfattade beslut i tillståndsfrågan att tillgå. I de mål där prövningstillstånd har beviljats finns utöver dessa handlingar även en hovrättsdom, vilken antogs kunna ge mer vägledning än ett omotiverat beslut i tillståndsfrågan.

Totalt omfattade studien 59 mål.²⁰¹ De mål där tingsrättsavgörandet är från före den 1 november 2008 analyserades inte eftersom de inte omfattas av de nya reglerna om prövningstillstånd. Andra mål var av praktiska skäl inte möjliga att analysera.²⁰² I vissa mål hade en närmare analys inte varit meningsfull, t.ex. i mål där parterna förlikts före förhandlingen i hovrätten. Efter beskrivet bortfall återstod 33 mål²⁰³ för en närmare analys.

Analysen bestod av en läsning av tingsrättsavgörandet, överklagandeskriften, beslutet om prövningstillstånd, hovrättsdomen samt eventuella andra skrifter i målet av relevans för studien. Förhoppningen var att analysen skulle utvisa generella drag beträffande tillståndsprövningen vid tillämpningen av de nya tillståndsreglerna. Läsningen inriktades på att utröna varför prövningstillstånd meddelats inkluderat på vilken grund det skett. För att utröna eventuella generella drag fördes anteckningar om

---

²⁰⁰ I detta avsnitt och i avsnitt (7.1.1) och i det följande avsnittet (7.1.2) avses med *hovrätt* Hovrätten över Skåne och Blekinge.

²⁰¹ För samtliga mål som omfattades av målstudien se rättsfallsförteckningen.

²⁰² I vissa mål hade hovrättens dom överklagats till HD med följden att akten inte fanns i hovrättens lokaler. I vissa andra mål var det inte möjligt att få tillgång till akten p.g.a. att den var utsorterad i väntan på att hovrättsdomen skulle vinna laga kraft.

²⁰³ T 2661-08, T 2680-08, T 3089-08, T 3149-08, T 3233-08, T 204-09, T 282-09, T 336-09, T 578-09, T 737-09, T 778-09, T 1113-09, T 1191-09, T 1262-09, T 1284-09, T 1335-09, T 1457-09, T 1609-09, T 1663-09, T 1881-09, T 2022-09, T 2312-09, T 2665-09, T 2841-09, T 2866-09, T 2966-09, T 2993-09, FT 117-09, FT 1840-09, FT 1910-09, FT 2094-09, T 167-10 och T 640-10.

huruvida parterna företräts av ombud, överklagandeskriftens längd samt om och i så fall hur klaganden argumenterat i frågan, vem av parterna som hade överklagat (käranden eller svaranden), det omtvistade beloppet, måltypen, målets komplikationsgrad och typen av parter (företag eller privatpersoner etc.). Anteckningar fördes även beträffande huruvida hovrätten ändrat tingsrättsavgörandet samt om hovrättsdomen överklagats till HD. Dessa faktorer sammanställdes i syfte att urskilja eventuella likheter och skillnader.

7.1.2 Slutsatser och analys

Inledningsvis kan konstateras att vad som anförts ovan²⁰⁴ om att beslut om prövningstillstånd inte motiveras stämmer väl med praxis; inte i något mål som analyserats fanns en motivering till varför dispens beviljats. Avsaknaden av motivering medförde att analysen fick inriktas på att, genom att läsa överklagandeskriften och hovrättens domskäl, försöka tyda vad som skulle kunna ha varit anledningen till att prövningstillstånd meddelats. Genomläsningen gav i vissa fall inte någon vägledning alls. I andra fall var det dock möjligt att göra vissa antaganden.

I de fall hovrätten uttryckligen skrivit, eller i vart fall antytt, att tingsrätten gjort fel²⁰⁵ skulle det kunna vara ett tecken på att dispens beviljats på grunden för ändringsfall. I många fall framstår det som att hovrätten varit av uppfattningen att tingsrätten felbedömt frågan genom att hovrätten följer tingsrättens resonemang till en viss punkt, varefter den tydligt avviker i resonemanget och kommer till en annan slutsats. Även korta domskäl med en tydlig ändring av tingsrättens slut skulle kunna vara ett tecken på att hovrätten ansett att tingsrätten felbedömt frågan och att det således rört sig om ett ändringsfall. Vad som skulle kunna innebära att det handlat om ett prejudikatfall är om hovrätten gjort en noggrann redogörelse för rättsläget samt tillämpligheten av relevanta rättsfall och lagrum.

De ledamöter som deltar vid prövningen av sakfrågan är inte bundna av vad rätten kommit fram till vid tillståndsprövningen. Detta gäller även om rätten vid tillståndsprövningen består av samma ledamöter som vid den efterkommande sakprövningen, vilket ofta är fallet. Inget hinder finns därför mot att prövningstillstånd meddelas t.ex. på grunden för ändringsfall men att rätten vid sakprövningen behandlar målet t.ex. som ett prejudikatfall. Det går således inte att dra några säkra slutsatser beträffande på vilken grund hovrätten meddelat prövningstillstånd genom en tolkning av efterkommande hovrättsdom. Slutsatser som dras beträffande tillståndsprövningen utifrån en läsning av hovrättens dom kan därför endast vara antaganden. Vidare är hovrätten inte bunden av de grunder klaganden åberopat till stöd för att prövningstillstånd ska meddelas, vilket innebär att inte heller

---

²⁰⁴ Se avsnitt 6.3.7.

²⁰⁵ T.ex. genom att tingsrätten gått utöver vad parterna yrkat, lagt ett rättsfall till grund för domslutet som inte var tillämpligt på omständigheterna i målet eller tillämpat ett lagrum fel.

överklagandeskriften är till stor hjälp för att avgöra på vilken grund dispens beviljats.

Överklagandeskrifterna som omfattades av målstudien var mycket varierande vad gäller omfattning och hur ingående argumentation som förts avseende tillståndsfrågan. Det framstår som att ändring av tingsrättsavgörandet är något mindre vanligt förekommande i mål där överklagandeskriften varit omfattande och en tydlig argumentation fört, än i mål där så inte varit fallet. Variationerna var även stora beträffande målens omfattning och komplikationsgrad samt storleken på det omtvistade beloppet. Det framstår som att ändring av tingsrättsavgörandet är något mindre vanligt förekommande i mål där det omtvistade beloppet är stort samt i mål som är komplicerade och omfattande, än i mål där så inte är fallet. Det faktum att ändring är mindre vanligt förekommande i vissa typer av mål skulle kunna vara ett tecken på att hovrätten gjort en mer generös tillståndsprövning i dessa typer av mål. Den slutsatsen grundar sig på en teori om att ju generösare tillståndsprövning som görs, desto fler mål släpps upp till prövning med resultatet att färre av dessa mål ändras.

Att dispensprövningen är mer generös i komplicerade och omfattande mål kan dessutom vara ett tecken på att dispensgrunden för ändringsfall inte tillämpats på avsett sätt, eftersom målets karaktär i sig inte ska vara av betydelse för om dispens beviljas på denna grund. Dock har det anförts att denna typ av mål skulle kunna komma att utgöra en större andel av de beviljade målen p.g.a. att denna typ av mål ofta är svårbedömda²⁰⁶.

I vissa mål framstår det som att prövningstillstånd beviljats p.g.a. överklagandeskriftens längd och en rättsligt avancerad argumentation. Detta gäller särskilt de mål där hovrätten fastställer tingsrättens avgörande, samtidigt som det av hovrättens domskäl framstår som att frågan i målet varit relativt enkel. Meddelas dispens i stor utsträckning p.g.a. långa och krångliga överklagandeskrifter, torde ett framgångsrikt tillvägagångssätt att få prövningstillstånd vara att skriva långa överklagandeskrifter med ett ingående och krångligt resonemang.

Möjligt är att säkrare slutsatser hade kunnat dras utifrån målstudien om de dokument som omfattades av denna hade analyserats mer ingående än vad som gjorts. Svea hovrätt har i en promemoria gett exempel på situationer när grunden för granskningsfall ska tillämpas,²⁰⁷ vilket t.ex. skulle kunna tjäna som utgångspunkt för en närmare analys. Dock kvarstår problematiken med att det p.g.a. avsaknaden av motiverade beslut inte går att fastställa på vilken grund dispens faktiskt beviljats.

För att få en mer heltäckande bild av hur det förändrade regelverket påverkat tillståndsproceduren och för att möjliggöra en jämförelse hade det varit intressant att analysera även de mål där prövningstillstånd inte meddelats. Ytterligare en intressant jämförelse hade kunnat göras genom en

---

²⁰⁶ Se avsnitt 6.2.2.

²⁰⁷ Svea hovrätt, s. 47ff.

studie av hur tillståndsprövningen gick till före de nya reglernas ikraftträdande.

7.2 HD:s bedömning²⁰⁸

HD har i flera fall efter de nya reglernas ikraftträdande underkänt hovrätternas tillståndsprövning.²⁰⁹ Här berörs de fall där HD med ändring av hovrätternas beslut meddelat tillstånd till ärendets prövning i hovrätten p.g.a. att HD ansett att dispens skulle ha meddelats på grunden för ändringsfall eller granskningsfall.

I flera av de fall HD underkänt tillståndsprövningen, hänvisar HD i domskälen till vad som står skrivit i förarbetena avseende tillämpningen av de ändrade tillståndsgrunderna.²¹⁰ Bl.a. återges att de nya reglerna utformats för att skapa tillräckliga garantier för att prövningstillstånd verkligen meddelas i de fall där tingsrättsavgörandet är materiellt felaktigt,²¹¹ att alla fall som bedöms som tvivelaktiga ska tas upp till prövning²¹² samt att grunden för granskningsdispens är tänkt att fungera som en säkerhetsventil.²¹³ Även att bestämmelsen om prövningstillstånd numera har en obligatorisk utformning betonas samt att lydelsen av grunden för ändringsfall ändrats i syfte att tydliggöra att bedömningen i tillståndsfrågan ska vara generös.²¹⁴ Vidare betonar HD att hovrätterna, utöver vad klaganden anfört i överklagandeskriften, självmant måste utvärdera om det föreligger omständigheter för att bevilja prövningstillstånd (särskilt vad gäller de indispositiva tvistemålen).²¹⁵

Det faktum att HD i flera fall underkänt hovrätternas dispensprövning får ses som ett tecken på att hovrätterna inte tillämpat de nya reglerna på det generösa sätt som var avsett. Att HD dessutom på ett demonstrativt sätt återgett hur de nya reglerna var tänkta att tillämpas genom hänvisningar till förarbetsuttalanden antyder att HD varit särskilt kritisk och tillrättavisande gentemot hovrätterna.²¹⁶ HD:s praxis har ansetts innebära att kritiken som ur rättssäkerhetssynpunkt riktats mot det nya systemet med prövningstillstånd inte varit obefogad och att hovrätternas beslut att inte meddela prövningstillstånd i vissa fall framstått som ”närmast häpnadsväckande”.²¹⁷

---

²⁰⁸ Vad gäller redogörelsen för HD:s praxis i detta avsnitt avser den överklagade mål från samtliga hovrätter och är således inte inriktad på de mål från Hovrätten över Skåne och Blekinge som omfattades av målstudien.

²⁰⁹ NJA 2009 s. 738, NJA 2009 s. 773, NJA 2009 s. 798 (I-III), HD Ö 5549/09, HD Ö 3756/09, HD Ö 4225/09 och HD Ö 4731/09.

²¹⁰ HD Ö 3756/09, HD Ö 4731/09, NJA 2009 s. 738, NJA 2009 s. 773, NJA 2009 s. 798 (I-III).

²¹¹ HD Ö 4731/09, NJA 2009 s. 798 (I).

²¹² HD Ö 4731/09, NJA 2009 s. 773.

²¹³ HD Ö 3756/09.

²¹⁴ NJA 2009 s. 773 och NJA 2009 s. 798 (I).

²¹⁵ HD Ö 4731/09, NJA 2009 s. 798 (I).

²¹⁶ För liknande resonemang se Bylander, *Prövningstillstånds-prövningsprövningar*, s. 3f.

²¹⁷ Nordh, 2009, in fine.

8 Statistisk analys

8.1 Hur statistiken kan användas

Domstolsverket är ansvarig för den officiella statistiken avseende domstolarnas verksamhet²¹⁸ och för kontinuerligt statistik över bl.a. andelen mål som beviljas prövningstillstånd (pt-frekvens) och andelen mål som får en ändrad utgång efter en prövning i hovrätt (ändringsfrekvens).²¹⁹ Vid införandet av de nya reglerna kring prövningstillstånd i hovrätt gjordes inga tydliga uttalanden om vilken inverkan de nya reglerna kunde tänkas få beträffande pt-frekvens och ändringsfrekvens. Det hindrar dock inte att statistiska uppgifter används som en del i utvärderingen av de nya reglerna. För det första kan uttalanden i förarbetena användas för att göra antaganden om hur statistiken borde se ut om reglerna tillämpats på det sätt som var avsett. För det andra finns i doktrinen teorier om hur statistiska uppgifter kan användas för att avgöra om tillståndsprövningen är tillräckligt rättssäker. Härutöver ger en analys av statistiken utrymme för egna reflektioner beträffande kravet på prövningstillstånd. I detta avsnitt sker en genomgång av hur statistiken kan användas i en utvärdering av de nya reglerna ur ett rättssäkerhetsperspektiv. Avsnittet avslutas med en sammanställning av relevanta statistiska uppgifter.

8.2 Rimlig pt-frekvens

Ett generellt krav på prövningstillstånd föreslogs genom SOU 1995:124. I anledning av denna utredning uppdrog regeringen åt Statskontoret att göra en kartläggning över hovrättsdomarnas arbete som skulle användas bl.a. för att avgöra hur stora besparingar som skulle kunna göras om ett generellt krav på prövningstillstånd infördes. I samband med denna kartläggning gjordes antaganden om hur stor andel mål som borde beviljas prövningstillstånd om kravet på prövningstillstånd utvidgades till att bli generellt. Utgångspunkten för antagandena var en tillstandsreglering enligt vilken prövningstillstånd skulle meddelas bl.a. om det fanns anledning att betvivla tingsrättsavgörandets riktighet, alltså en reglering liknande den nuvarande med dispensgrunden för ändringsfall. I samband med kartläggningen framfördes att för att hovrätterna skulle ha en ”rimlig möjlighet” att finna alla avgöranden som bör rättas skulle den andel mål som togs upp till prövning efter meddelat prövningstillstånd vara ungefär en halv gång större än ändringsfrekvensen för tiden före de nya reglerna infördes.²²⁰

---

²¹⁸ http://www.domstol.se/templates/DV_InfoPage____868.aspx, information hämtad 2011-01-12, kl. 16.01.

²¹⁹ Bilaga A och B.

²²⁰ SOU 1995:124, s. 467.

8.3 Ändringsfrekvensen

En jämförelse mellan ändringsfrekvensen före och efter de nya reglernas ikraftträdande kan användas för att avgöra om det utvidgade kravet på prövningstillstånd inneburit en ökning av antalet felaktiga tingsrättsavgöranden som fastställts av hovrätterna genom nekat prövningstillstånd.²²¹ En lägre ändringsfrekvens indikerar ju att hovrätterna i större utsträckning än förut nekar prövningstillstånd i mål som, om de tagits upp till fullständig prövning, skulle ha fått en ändrad utgång. En förutsättning för att kunna dra slutsatser utifrån detta antagande är att antalet felaktiga tingsrättsavgöranden i princip är konstant.

8.4 Generösare tillståndsprövning

När kravet på prövningstillstånd utvidgades gjordes vissa ändringar av dispensgrunderna och tillstandsregleringen. Exempel på sådana ändringar är att regeln om prövningstillstånd blev obligatorisk och den nya dispensgrunden för granskningsfall infördes. Ändringarna skulle medföra att tillämpningen av dispensgrunderna blev mer generös. Dispens skulle beviljas i något större utsträckning än tidigare, även vad gäller de mål som redan före ändringen omfattades av kravet på prövningstillstånd. Detta borde innebära att pt-frekvensen, d.v.s. andelen mål som beviljas prövningstillstånd av de mål som omfattas av kravet, borde vara högre nu än vid tillämpningen av den tidigare regleringen.

8.5 Beviskravet för ändringdispens

8.5.1 Ändringssannolikhet – en beviskravsfråga

Enligt lagtexten ska prövningstillstånd meddelas enligt grunden för ändringsfall om ”det finns anledning att betvivla riktigheten av det slut som tingsrätten kommit till”. För att avgöra om det finns anledning att betvivla riktigheten av tingsrättsavgörandet genomför hovrätterna vid tillståndsprövningen en prognosbedömning av hur den skulle ha dömt om målet togs upp till en fullständig prövning.²²² Avgörande för vilka och hur många mål som beviljas dispens på grunden för ändringsfall är då hur sannolikt det ska vara att en fullständig prövning i hovrätt ska leda till en ändring av tingsrättsavgörandet för att prövningstillstånd ska meddelas. Hur stor ändringssannolikhet som krävs har betecknats som en beviskravsfråga.²²³ I motiven anges inte uttryckligen hur stor

²²¹ Liknande uttalanden görs i Grundström och Olofsson, s. 794.

²²² Heuman, *Kravet på prövningstillstånd...*, s. 596 och Svea hovrätt, s. 47. Dock finns det olika uppfattningar om huruvida hovrätten vid tillståndsprövningen ska genomföra en sådan prognosbedömning (se avsnitt 6.2.1).

²²³ Heuman, *Kravet på prövningstillstånd...*, s. 597.

ändringssannolikhet som krävs vid prognosbedömningen för att dispens ska beviljas. Dock uttalas att kravet av rättssäkerhetsskäl bör ställas relativt lågt.²²⁴ Beviskravets höjd anses vara en mycket viktig fråga i sammanhanget och ett lågt beviskrav har ansetts nödvändigt för att upprätthålla tillräckliga rättssäkerhetskrav.²²⁵ Svea hovrätt är av uppfattningen att det inte går att ange hur sannolikt det bör vara att en fullständig prövning i hovrätten skulle leda till en ändring i tingsrättens avgörande för att prövningstillstånd ska beviljas.²²⁶

8.5.2 Beviskravets höjd

För att få en uppfattning av beviskravets höjd vad gäller ändringssannolikheten kan en jämförelse göras med beviskravet för liknande sannolikhetsrekvisit i RB. Rekvisiten ”anledning att anta” (eller ”anledning förekommer”) anses allmänt uttrycka den lägsta beviskravsnivån. Detta rekvisit används bl.a. för att uttrycka vad som krävs i fråga om brottsmisstanke för att förundersökning ska inledas. Enligt JO kan förundersökning inledas på mycket svaga misstankar så snart misstankarna avser något som objektivt sett kan vara ett brott.²²⁷

För att uttrycka ett högre beviskrav än ”anledning att anta” används i RB ”synnerlig anledning att anta” och ”särskild anledning att anta”. ”Synnerlig anledning att anta” används bl.a. i RB 28:2 för att uttrycka hur stor sannolikheten ska vara för att en misstänkt brottsling finns i en byggnad, för att husrannsakan ska få företas. I detta sammanhang anses ”synnerlig anledning” innebära att det ska finnas en *faktisk* omständighet som *påtagligt visar* att man *med fog* kan förvänta sig att den misstänkte ska finnas på platsen i fråga (min kursivering).²²⁸ Uttrycket ”särskild anledning att anta” innebär ett lägre beviskrav än ”synnerlig anledning att anta”. Detta beviskrav används bl.a. i RB 28:3 st. 2 för att ange vad som krävs för att husrannsakan ska få ske, för vissa specifika ändamål, i lokaler som brukar användas av personer som antas ägna sig åt brottslig verksamhet. Det är då tillräckligt att det objektivt sett framstår som berättigat att förvänta sig det avsedda resultatet av åtgärden.²²⁹

Enligt RB 34:1 ska rätten ta upp frågor om rättegångshinder så snart ”anledning förekommer” därtill. Denna bestämmelse är av intresse här eftersom den, liksom reglerna om när prövningstillstånd ska meddelas, riktar sig till rätten. Bestämmelsen i RB 34:1 innebär att ett mål inte får avgöras så länge *eventuella frågor* om rättegångshinder kvarstår (min kursivering).²³⁰

---

²²⁴ Prop. 2004/05:131, s. 184.

²²⁵ Ds 2001:36, s. 84.

²²⁶ Svea hovrätt, s. 45.

²²⁷ Karnov s. 3092, not 656.

²²⁸ Karnov, s. 3117, not 1110.

²²⁹ Karnov, s. 3177, not 1121.

²³⁰ Karnov, s. 3132, not 1310.

Sammanfattningsvis kan det konstateras att beviskravet för det första sannolikhetsrekvisitet i tillståndsgrunden för ändringsfall är lågt. Med tanke på betydelsen av ordet *betvivla*²³¹ får beviskravet även avseende det andra sannolikhetsrekvisitet anses lågt ställt.²³²

8.5.3 Dubbla sannolikhetsrekvisit

Tillståndsgrunden för ändringsfall innehåller dubbla sannolikhetsrekvisit;²³³ det ska finnas *anledning* som innebär att tingsrättsavgörandet kan ifrågasättas och denna ändringsanledning behöver endast utgöra en grund för att *betvivla* riktigheten av avgörandet. Enligt Heuman leder den kumulerade effekten av de båda sannolikhetsrekvisiten till ett lägre sannolikhetskrav än vad som följer av rekvisiten var för sig. Heuman gör det teoretiska antagandet att om sannolikhetsrekvisiten var för sig innebär att det ska föreligga 50 % sannolikhet för ändring, medför en tillämpning av multiplikationsformeln att dispens ska beviljas om ändringssannolikheten är 25 % (0,5 x 0,5). Även om det skulle krävas en något högre ändringssannolikhet för vart och ett av sannolikhetsrekvisiten innebär förekomsten av det dubbla sannolikhetsrekvisitet enligt Heuman att det i vart fall inte skulle krävas mer än 50 % ändringssannolikhet för att dispens ska beviljas. Exempelvis skulle en ändringssannolikhet på 60 % för vart och ett av rekvisiten innebära att en ändringssannolikhet på 36 % var tillräcklig (0,6 x 0,6). Det bör därför krävas mindre än övervägande sannolikhet för att dispens ska beviljas.²³⁴

Om prövningstillstånd meddelas redan vid en ändringssannolikhet på 25-30 %, borde det innebära att tingsrättsavgörandet fastställs i flertalet dispenserade mål. Först då finns det enligt Heuman en möjlighet att de flesta felaktiga tingsrättsavgörandena rättas.²³⁵

Ligger ändringsfrekvensen på 67-69% tyder det enligt Heuman på att det krävts klart övervägande sannolikhet vilket innebär att ett för strängt beviskrav har tillämpats. Med en sådan tillämpning av dispensgrunden kan det antas att hovrätterna gett avslag i ett flertal mål där det visserligen funnits en viss sannolikhet för ändring, men där ändringssannolikheten ansetts vara för låg. Ett lägre beviskrav än så måste enligt Heuman tillämpas för att hovrätterna ska fånga upp alla felaktiga tingsrättsavgöranden.²³⁶

Huruvida regeringens avsikt verkligen varit att beviskravet ska sättas så lågt som borde följa av det dubbla sannolikhetsrekvisitet är enligt Heuman oklart. Det är möjligt att ett beviskrav som innebär övervägande sannolikhet

---

²³¹ *Betvivla* kan även uttryckas *hysa tvivel om*. En synonym till ordet är *ifrågasätta*. Se vidare www.ne.se.

²³² Heuman, *Kravet på prövningstillstånd...*, s. 597.

²³³ *Ibid.*

²³⁴ *Ibid.*, s. 598.

²³⁵ *Ibid.*

²³⁶ *Ibid.*, s. 599.

är högre än vad som varit regeringens avsikt. Heumans åsikt är dock att det är klart att rättssäkerhetsmålet inte kan uppnås med det minikrav som följer av antagandet i SOU 1995:124.²³⁷ Här kan tilläggas att med den tidigare regleringen innehöll dispensgrunden endast ett sannolikhetsrekvisit (*anledning* förekommer till ändring). Att dispensgrunden nu ändrats till att innehålla ytterligare ett sannolikhetsrekvisit får anses innebära att beviskravet numera i vart fall ska vara lägre än vad som följde av den tidigare lydelsen.

8.6 Redovisning av statistik²³⁸

8.6.1 Allmänna anmärkningar

För domar och beslut meddelade av tingsrätterna före den 1 november 2008 gäller de äldre bestämmelserna i fråga om krav på prövningstillstånd.²³⁹ I tillgänglig statistik baseras ändringsfrekvens och prövningstillståndsfrekvens på antalet avgjorda, och inte inkomna, mål. Det medför en viss "eftersläpning" i statistiken eftersom vissa av de mål som inkommit och prövats av hovrätterna efter den 1 november 2008 omfattas av de äldre reglerna om prövningstillstånd (p.g.a. att de prövats i tingsrätt före detta datum). Detta måste tas i beaktande då slutsatser dras beträffande tillämpningen av de nya reglerna utifrån målstatistiken.

Den statistik som är mest rättvisande är den från år 2010 eftersom de flesta mål som prövats av hovrätterna under år 2010 är avgjorda i tingsrätt efter den 1 november 2008. Beträffande år 2010 är i skrivande stund statistik tillgänglig endast avseende första halvåret. För det fall, vilket i och för sig är föga sannolikt, att måltyper, antalet mål eller liknande skulle variera över året används endast uppgifter avseende första halvåret av respektive år även beträffande övriga år som ingår i det statistiska underlaget.

8.6.2 Pt-frekvens

Andelen beviljade prövningstillstånd (pt-frekvens) bland de mål som överklagats från tingsrätt till hovrätt var under första halvåret av respektive år 2005, 2006, 2007 och 2008 följande: 10,0 %, 14,3 %, 16,6 % och 19,2 %.

Andelen beviljade prövningstillstånd (pt-frekvens) bland de mål som överklagats från tingsrätt till hovrätt var under första halvåret av respektive år 2009 och 2010 följande: 25,3 % och 29,8 %.

Redovisade siffror ger ett medelvärde på pt-frekvensen på 15,0 % för tiden före de nya reglernas ikraftträdande. För tiden efter de nya reglernas

²³⁷ Heuman, *Kravet på prövningstillstånd...*, s. 599.

²³⁸ Det underlag de statistiska uppgifterna grundar sig på finns redovisat i Bilaga A och B.

²³⁹ Karnov, s. 3196, not 1882.

ikraftträdande är motsvarande medelvärde 27,6 %. Det bör noteras att pt-frekvensen under perioden 2005-2008 visar en klart ökande trend.

8.6.3 Ändringsfrekvens

Med ändringsfrekvens avses, om inget annat anges, ändringsfrekvensen för samtliga mål som överklagats (d.v.s. både de mål i vilka prövningstillstånd beviljats och de mål i vilka prövningstillstånd inte har beviljats).

Ändringsfrekvensen var under första halvåret av respektive år 2005, 2006, 2007, 2008 följande: 23,9 %, 24,9 %, 29,3 % och 28,9 %.

Ändringsfrekvensen var under första halvåret av respektive år 2009 och 2010 följande: 19,6 % och 17,9 %.

Redovisade siffror ger ett medelvärde på ändringsfrekvensen på 26,8 % för tiden före de nya reglernas ikraftträdande. För tiden efter de nya reglernas ikraftträdande är motsvarande medelvärde 18,8 %.

Ändringsfrekvensen för enbart de dispenserade målen (d.v.s. de mål där prövningstillstånd beviljats) var år 2010 70 %. Det var inte möjligt att utifrån tillgänglig statistik beräkna en motsvarande siffra för år 2009 p.g.a. att antalet ändrade mål då var större än antalet beviljade prövningstillstånd (det fanns alltså mål som hade ändrats utan att först ha beviljats prövningstillstånd). Att det förhåller sig så beror på att hovrätterna under första halvåret av år 2009 prövade mål som avgjorts i tingsrätt före den 1 november 2008. Eftersom kravet på prövningstillstånd inte var generellt före den 1 november 2008 har hovrätterna under första halvåret av år 2009 avgjort mål för vilka det inte krävts prövningstillstånd. Följden av detta är att antalet ändrade mål kan vara större än antalet beviljade prövningstillstånd. Under första halvåret av år 2010 borde de flesta mål som prövas av hovrätterna ha avgjorts i tingsrätt efter den 1 november 2008 och således ha omfattats av det generella kravet på prövningstillstånd. Möjligheten att det finns mål som har ändrats av hovrätterna under första halvåret av år 2010 utan att ha omfattats av kravet på prövningstillstånd innebär dock att siffran på 70 % ska användas med viss försiktighet.

9 Analys

9.1 Rättssäkerhet

Vad begreppet rättssäkerhet innebär i fråga om krav på prövningstillstånd går inte att ge ett entydigt svar på. Vald definition av begreppet för denna framställning är för det första rättssäkerhet i form av materiellt riktiga avgöranden och för det andra formell rättssäkerhet i form av förutsebarhet avseende tillståndsprövningen. Det är utifrån denna definition som systemet med ett generellt krav på prövningstillstånd har utvärderats och analyserats. Denna definition ligger även till grund då den övergripande frågeställningen för framställningen (*Är systemet med ett generellt krav på prövningstillstånd tillräckligt rättssäkert?*) ska besvaras.

9.2 Utvärdering

Att utvärdera systemet med ett generellt krav på prövningstillstånd har visat sig vara en inte alldeles enkel uppgift. De tillvägagångssätt som funnits mest lämpade har redovisats i denna framställning. För det första har en redogörelse gjorts av grundläggande principer och internationella åtaganden som kan tänkas påverka tillåtligheten av ett krav på prövningstillstånd. För det andra har en genomgång skett av tillståndsgrunderna och regleringen kring tillståndsförfarandet. För att möjliggöra en utvärdering av hur de nya reglerna har tillämpats av hovrätterna har för det tredje en målstudie genomförts. Målstudien har kompletterats med en analys av hur HD bedömt hovrätternas tillståndsprövning. Ett fjärde tillvägagångssätt som använts är en statistisk analys. Statistiska uppgifter har analyserats utifrån antaganden om hur pt- och ändringsfrekvens kan utvisa huruvida prövningstillstånd beviljas i den utsträckning som krävs för att systemet ska anses tillräckligt rättssäkert.

9.3 Tillräckligt rättssäkert?

9.3.1 Vad är tillräckligt?

För att kunna avgöra vad som utifrån vald definition av begreppet rättssäkerhet ska anses *tillräckligt* rättssäkert är det nödvändigt att bestämma det mått av rättssäkerhet som krävs för att så ska anses vara fallet.

Målet, utifrån vald definition av rättssäkerhetsbegreppet, får anses vara att alla mål i vilka tingsrättsavgörandet är felaktigt ska beviljas prövningstillstånd. Med detta som målsättning kan sägas att ett system med krav på prövningstillstånd är tillräckligt rättssäkert endast om det är lika rättssäkert som ett system där alla mål tas upp till prövning. Ett så högt ställt

krav hade inneburit att tillståndsprövningen hade behövt genomföras med en sådan noggrannhet att hovrätterna i många fall lika gärna skulle kunnat ta upp målet till fullständig prövning direkt. Med en så noggrann tillståndsprövning skulle syftet med prövningstillstånd motverkas.

Ett annat möjligt tillvägagångssätt att bestämma gränsen för vad som ska anses tillräckligt rättssäkert är att utgå från vad som utlovats i fråga om rättssäkerhet i förarbetena. Vad gäller rättssäkerhet i form av materiellt riktiga avgöranden utlovades att antalet felaktiga tingsrättsavgöranden som nekades prövningstillstånd skulle hållas på en försumbar nivå. Vad gäller rättssäkerhet i form av förutsebarhet vid tillståndsprövningen utlovades att kravet på förutsebarhet inte skulle åsidosättas med tillämpningen av den nya regleringen.

9.3.2 Internationella åtaganden

Det finns inga internationella åtaganden som direkt ger parter i tvistemål en rätt att få sin sak prövad av mer än en instans. Dock ska var och en enligt EKMR vara berättigad en rätt till domstolsprövning och en rättssäker process. Vidare bör det enligt den rekommendation som utfärdats av europeiska rådets ministerkommitté finnas en möjlighet för parter i tvistemål att överklaga ett avgörande från första instans.

Att begränsa tillgången till överprövning av en andra instans är förenligt med såväl EKMR som med nämnd rekommendation, under förutsättning att kravet på en rättssäker process är uppfyllt. En begränsning, t.ex. i form av krav på prövningstillstånd, får till och med anses önskvärt om det är nödvändigt för att domstolförfarandet ska bli effektivt samt för att varje instans ska kunna ägna sig åt det den är avsedd för. Frågan är dock hur långtgående begränsningar som kan göras utan att det strider mot rätten till domstolsprövning och en rättssäker process. Eftersom det för tvistemålets del saknas en uttrycklig rätt till en prövning av en andra instans finns det inte heller någon bestämmelse som reglerar vilka begränsningar som får göras i detta avseende. En jämförelse kan göras med vad som gäller avseende brottmål. Begränsningarna i rätten att överklaga i brottmål måste framstå som rimliga och får inte vara så långtgående att överklaganderätten framstår som illusorisk eller meningslös.

Är den första instansens avgörande materiellt felaktigt och det helt saknas möjlighet till överprövning finns det ingen chans för rättelse. Det kan då starkt ifrågasättas om kravet på en rättssäker process uppfylls. En begränsning i form av ett generellt krav på prövningstillstånd innebär visserligen inte att möjligheten att få felaktiga tingsrättsavgöranden rättade helt fräntas parterna. Men skulle det generella kravet på prövningstillstånd medföra att materiellt felaktiga tingsrättsavgöranden alltför ofta fastställs, kan begränsningarna i tillgången till en fullständig hovrättsprövning inte anses rimliga. Begränsningarna är med en sådan ordning för långtgående för att kravet på en rättssäker process ska anses uppfyllt.

9.3.3 Regleringens utformning

Tillståndsgrunderna och regleringen kring tillståndsförfarandet ger goda förutsättningar för hovrätterna att utföra en tillståndsprövning som innebär att systemet med ett generellt krav på prövningstillstånd är tillräckligt rättssäkert.

Inför utvidgningen av kravet på prövningstillstånd skedde ett flertal förändringar som syftade till att garantera rättssäkerheten. De största förändringarna var de som skedde beträffande tillståndsgrunderna. Regeln om prövningstillstånd gjordes om från fakultativ till obligatorisk. För att tydliggöra att tillståndsprövningen skulle vara generös omformulerades grunden för ändringsfall. Att denna grund är den mest centrala dispensgrunden illustrerar att tillståndsprövningen ska vara inriktad på att den materiella utgången i målet blir korrekt. För att minimera risken för att felaktiga tingsrättsavgöranden nekas prövningstillstånd infördes dispensgrunden för granskningsfall. Denna var tänkt att fungera som en säkerhetsventil för att inga mål ska nekas prövningstillstånd som skulle ha fått en ändrad utgång om de togs upp till en fullständig prövning. Utöver förändringarna av tillståndsgrunderna infördes bl.a. en möjlighet att hålla sammanträde för att bättre och säkrare kunna avgöra tillståndsfrågan i tveksamma fall.

Samtidigt som reglerna utformades för att garantera rättssäkerheten genomfördes förändringar som syftade till att effektivisera tillståndsförfarandet. Ett exempel på en förändring som syftade till att effektivisera förfarandet är att tillståndsprövningen numera inte enligt huvudregeln ska föregås av skriftväxling. Ett annat exempel är att rätten vid beslut som innebär att prövningstillstånd beviljas under vissa förutsättningar kan bestå av endast en domare.

Trots att regleringen utformas i syfte att garantera ett rättssäkert tillståndsförfarande finns vissa aspekter av regleringen som väcker betänkligheter ur ett rättssäkerhetsperspektiv. Den första aspekten gäller rättens sammansättning och omröstningsreglerna. Att det krävs tre domare för ett beslut som innebär att prövningstillstånd inte meddelas bidrar visserligen till att risken för att felaktiga tingsrättsavgöranden nekas prövningstillstånd minskar. Att det krävs en majoritet av rättens röster för ett beslut innebär dock att en domare kan tycka att prövningstillstånd ska beviljas, utan att så sker. Detta är oförenligt med tanken att alla fall som bedöms som tveksamma ska tas upp till fullständig prövning. Det får ju anses råda en viss tveksamhet avseende tingsrättsavgörandets riktighet, om en av tre domare anser att prövningstillstånd ska beviljas.

Den andra aspekten som väcker betänkligheter ur ett rättssäkerhetsperspektiv är regleringen kring möjligheten att hålla sammanträde. Denna möjlighet kan framstå som en bidragande komponent till att göra tillståndsprövningen mer rättssäker. Dock kan det, vilket anförts tidigare, ifrågasättas om inte istället dispens borde beviljas om det inte utan

att sammanträde hålls går att bedöma tillståndsfrågan. Det får ju anses råda någon form av tvivel kring tillståndsavgörandets riktighet om rätten anser att ett sammanträde behövs.

9.3.4 Målstudien

Det har konstaterats att regleringen ger hovrätterna goda förutsättningar att utföra en tillståndsprövning som innebär att systemet med generellt krav på prövningstillstånd är tillräckligt rättssäkert. Avgörande för om systemet är tillräckligt rättssäkert är dock hur reglerna tillämpas i praktiken. Av särskilt intresse är hur den omformulerade grunden för ändringsfall samt den nya tillståndsgrunden för granskningsfall tillämpas, eftersom ändringarna beträffande dessa båda tillståndsgrunder var det som främst skulle bidra till att rättssäkerheten upprätthölls.

Som redogjorts för ovan²⁴⁰ gav genomförd målstudie inte mycket vägledning beträffande tillämpningen av tillståndsgrunderna eller tillståndsförfarandet i övrigt. Det innebär att det inte, i vart fall inte med den typ av målstudie som genomförts, går att avgöra om de ändrade förutsättningarna för prövningstillstånd fått avsedd effekt.

Det faktum att genomförd målstudie inte utvisade hur tillståndsgrunderna tillämpas, eller i övrigt av vilka anledningar dispens beviljas, är av intresse vad gäller den definition av rättssäkerhetsbegreppet som innebär formell rättssäkerhet i form av förutsebarhet vid tillståndsprövningen. Tillståndsprövningen kan inte anses förutsebar om det inte går att avgöra under vilka förutsättningar prövningstillstånd beviljas. Noggranna studier av regleringen kring tillståndsprövningen samt genomförd målstudie möjliggjorde endast antaganden beträffande hovrättens²⁴¹ bedömning av tillståndsprövningen. Möjligheterna för parterna i det enskilda fallet att förutse utfallet av tillståndsprövningen torde därför vara ytterst begränsade. Det enda parterna har att tillgå för att försöka förutse utfallet av en kommande tillståndsprövning är de i lagtexten angivna dispensgrunderna. Kravet på formell rättssäkerhet i form av förutsebarhet beträffande tillståndsprövningen kan således inte anses uppfyllt.

9.3.5 Den statistiska analysen

Utifrån de antaganden som gjorts utvisar den statistiska analysen att systemet med ett generellt krav på prövningstillstånd inte är tillräckligt rättssäkert.

Visserligen har pt-frekvensen ökat efter de nya reglernas ikraftträdande. Att prövningstillstånd beviljas i en större andel av de mål som omfattas av

---

²⁴⁰ Se avsnitt 7.1.

²⁴¹ Studien omfattade mål som överklagats till Hovrätten över Skåne och Blekinge.

kravet på prövningstillstånd än tidigare skulle visserligen kunna bero på att tillståndsprövningen blivit mer generös. Dock visar statistiken att en ökning av pt-frekvensen skett årligen även före de nya reglernas ikraftträdande. Orsaken till varför är oklar, men är den fortfarande aktuell beror troligtvis även den nu årliga ökningen (efter de nya reglernas ikraftträdande) på samma orsak. Möjligt är att den årliga ökningen, såväl före som efter de nya reglernas ikraftträdande, varit att tillståndsprövningen successivt blivit mer generös. Att göra antagandet att ökningen efter den 1 november 2008 berott på att de nya reglerna inneburit en mer generös tillståndsprövning, hade dock varit möjligt endast om den årliga ökningen varit relativt större nu än före de nya reglernas ikraftträdande.

Av den beräkningsmodell som uppställts av Statskontoret²⁴² följer att pt-frekvensen med tillämpningen av de nya reglerna borde vara minst 40,2 %²⁴³ för att hovrätterna ska ha en ”rimlig möjlighet” att finna alla felaktiga tingsrättsavgöranden. Statistiken visar en pt-frekvens på 27,6 %. Tillämpas reglerna om prövningstillstånd på ett sätt som innebär att hovrätterna inte har en rimlig möjlighet att finna alla felaktiga tingsrättsavgöranden kan det ifrågasättas om systemet med ett generellt krav på prövningstillstånd är tillräckligt rättssäkert. Tilläggas kan att Heuman varit av uppfattningen att rättssäkerhetsmålet inte ens skulle kunna uppnås med det av Statskontoret gjorda antagandet och att pt-frekvensen således borde vara högre än 40,2 %.

Utvidgningen av kravet på prövningstillstånd har inneburit en tydlig nedgång av ändringsfrekvensen. Före de nya reglerna trädde ikraft var ändringsfrekvensen 26,8 %. Motsvarande siffra efter ikraftträdandet är 18,8 %. Under förutsättning att andelen felaktiga tingsrättsavgöranden är i princip konstant²⁴⁴ innebär en minskad ändringsfrekvens att antalet felaktiga tingsrättsavgöranden som förblir oförändrade har ökat.

Att ett utvidgat krav på prövningstillstånd leder till en minskad ändringsfrekvens är i sig inte anmärkningsvärt. Ju fler mål som omfattas av kravet desto fler blir ju det antal mål som, trots att de hade fått en ändrad utgång om de togs upp till fullständig prövning, riskerar att nekas prövningstillstånd. Dock skulle den förändrade regleringen medföra en generösare tillståndsprövning, vilket skulle resultera i att rättssäkerheten upprätthölls. Det faktum att ändringsfrekvensen har sjunkit något från år 2009 till år 2010 innebär att det inte heller finns något som tyder på att ändringsfrekvensen skulle börja öka efter det att de nya reglerna varit ikraft en tid.

Medelvärde av ändringsfrekvensen före de nya reglernas ikraftträdande var 26,8 %. Under första halvåret av år 2010 avgjordes 1 561 mål av hovrätterna

---

²⁴² $1,5 \times$ ändringsfrekvensen (för tiden före de nya reglernas ikraftträdande) = Andel mål som bör beviljas prövningstillstånd med tillämpningen av de nya reglerna (se avsnitt 8.2).

²⁴³ $1,5 \times 26,8 \% = 40,2 \%$.

²⁴⁴ Det finns ingenting som indikerar att tingsrätterna efter de nya reglernas ikraftträdande i större utsträckning än tidigare skulle komma till rätt slut.

varav 279 ändrades, vilket ger en ändringsfrekvens på 17,9 %.²⁴⁵ För att ändringsfrekvensen skulle ha blivit densamma som före de nya reglernas ikraftträdande (d.v.s. 26,8 %) skulle istället 418 mål ha ändrats ($1\,561 \times 0,268 = 418$). Detta tillåter antagandet att 139 felaktiga tingsrättsavgöranden ($418 - 279 = 139$) statistiskt sett förblivit oförändrade under första halvåret av år 2010 som en följd av det utvidgade kravet på prövningstillstånd.

Heuman menar att hovrätterna borde fastställa tingsrätternas avgörande i flertalet av de mål som beviljats prövningstillstånd om tillståndsgrunden för ändringsfall tillämpas i enlighet med dess ordalydelse. Vad som avses med ”flertalet” anges inte, men en ändringsfrekvens (för de dispenserade målen) på över 67-69 % skulle enligt Heuman innebära att hovrätterna tillämpat ett för strängt beviskrav. Ändringsfrekvensen (för de dispenserade) var år 2010 70 %. Enligt Heumans teori har hovrätterna därför tillämpat ett beviskrav som inneburit att det krävts mer än klart övervägande sannolikhet för att dispens ska beviljas. Teorin om beviskravets höjd vid dubbla sannolikhetsrekvisit, en jämförelse med andra i RB förekommande sannolikhetsrekvisit samt gjorda förarbetsuttalanden innebär att ett lägre beviskrav än så borde gälla vid tillståndsprövningen. Dock bör siffran på 70 % användas med viss försiktighet eftersom det kan förhålla sig så att den grundar sig på mål som inte omfattats av det generella kravet på prövningstillstånd.²⁴⁶ Säkrare slutsatser i detta avseende kommer därför kunna dras först när statistiska uppgifter redovisats avseende första halvåret av år 2011.

9.4 Avslutande reflektioner

För att systemet med ett generellt krav på prövningstillstånd ska anses tillräckligt rättssäkert har ovan konstaterats att antalet felaktiga tingsrättsavgöranden som nekats prövningstillstånd ska hållas på en försumbar nivå. Med hovrätternas nuvarande tillståndsprövning kan så inte anses vara fallet. Vad som dock bortsetts från vid denna slutsats är övriga instansers betydelse för att säkra materiellt riktiga avgöranden. Tingsrätternas roll är i sammanhanget av betydelse såtillvida att risken för materiellt felaktiga avgöranden minskar om tingsrätternas prövning håller en hög kvalitet. Även HD:s roll är av betydelse eftersom hovrätternas beslut att inte meddela prövningstillstånd kan överklagas dit. Grunderna för prövningstillstånd i HD får dock anses innebära mycket begränsade möjligheter för HD att vid sin tillståndsprövning beakta tingsrättsavgörandets materiella riktighet. Av större betydelse är däremot möjligheten för HD att bevilja prejudikatdispens p.g.a. att det behövs vägledande praxis beträffande hovrätternas tillståndsprövning. HD kan nämligen, efter att ha beviljat prövningstillstånd, komma fram till att hovrätten felbedömt tillståndsfrågan och återförvisa målet dit för en fullständig prövning. Det innebär att det, trots att en hovrätt nekat

---

²⁴⁵ Bilaga B.

²⁴⁶ Se vidare avsnitt 8.6.3.

prövningstillstånd, än så länge finns ytterligare en chans att få felaktiga tingsrättsavgöranden rättade. Att grunden för prejudikatfall endast kan tillämpas under förutsättning att ett liknande fall inte tidigare varit föremål för prövning i HD innebär dock att möjligheten att få avslagsbeslut prövade kommer begränsas allteftersom olika typfall av hovrätternas tillståndsprövning bedömts av HD. Det innebär att HD kan vara av uppfattningen att tingsrättsavgörandet är materiellt felaktigt, och att en hovrätt således felbedömt tillståndsfrågan, men ändå vara förhindrad att meddela prövningstillstånd. Visserligen finns även dispensgrunden för extraordinära fall men den torde inte tillämpas i någon utsträckning av betydelse i sammanhanget.

HD har i flera fall efter de nya reglernas ikraftträdande underkänt hovrätternas tillståndsprövning. Rättar sig hovrätterna efter HD:s bedömning och gör tillståndsprövningen mer generös skulle det kunna medföra att rättssäkerheten ökar. Rättar sig hovrätterna däremot inte efter HD:s bedömning kan det innebära att rättssäkerheten minskar ytterligare, då möjligheten att få prövningstillstånd i HD på ovan beskrivet sätt minskar allteftersom.

Att utvidga kravet på prövningstillstånd i hovrätt väcker större betänkligheter än ett utvidgat krav i HD. Ett krav på prövningstillstånd i hovrätt innebär nämligen att prövningen i många mål begränsas till endast en instans. Dessutom har hovrätterna en mer betydelsefull roll vad gäller rättssäkerhet i form av materiellt riktiga avgöranden, genom att hovrätternas främsta uppgift är att kontrollera tingsrättsavgörandenas materiella riktighet. Anmärkas bör dock att hovrätternas tillståndsprövning, till skillnad från HD:s, är inriktad just på att finna eventuella materiella felaktigheter i avgörandet som överklagats. Detta märks genom dispensgrunderna för ändrings- och granskningsfall, som saknar motsvarighet vad gäller prövningstillstånd i HD.

Även om storleken på det omtvistade beloppet och målets komplikationsgrad inte ska beaktas vid tillståndsprövningen i det enskilda fallet, kan det argumenteras för att ett generellt krav på prövningstillstånd ställer högre krav beträffande med vilken säkerhet tillståndsprövningen ska genomföras, än vad som gäller då omfattningen av kravet är mer begränsat. Ur ett rättssäkerhetsperspektiv kan det nämligen innebära större betänkligheter att prövningstillstånd nekas i stora och komplicerade tvistemål än i mindre. Detta beaktades vid utvidgningen av kravet och var en av orsakerna till att tillståndsprövningen skulle bli mer generös. Tillämpas inte reglerna på det generösa sätt som avsetts, får dock en stor andel felaktiga avslagsbeslut anses värre ur ett rättssäkerhetsperspektiv än om kravet hade varit mer begränsat och t.ex. endast omfattat småmål.

Att endast belysa utvidgningen av kravet på prövningstillstånd utifrån vald definition av rättssäkerhetsbegreppet ger inte en rättvisande bild av vad EMR inneburit för rättssäkerheten sett ur ett större perspektiv. Reformen kan t.ex. ha inneburit att hovrätterna i större utsträckning än tidigare kunnat

ägna sig åt det den är avsedd för och att resurser frigjorts som kunnat användas för att stärka kvaliteten i tingsrätternas prövning. Vidare är det möjligt att reformen medfört att domstolsprocessen blivit mer effektiv, vilket kan leda till minskade kostnader för parterna samt ett slutgiltigt avgörande inom kortare tid.

För att kunna bedöma de totala effekterna av ett generellt krav på prövningstillstånd hade en djupare och allsidigare utvärdering varit på sin plats. Genom att undersöka reformens ekonomiska och eventuellt arbetsbesparande effekter samt effekter ifråga om möjligheten att inom rimlig tid få ett materiellt riktigt avgörande hade det varit möjligt att dra slutsatser beträffande vilken betydelse reformen haft för rättssäkerheten *totalt* sett. Visar det sig t.ex. att resurser frigörs och att de används på rätt sätt är det möjligt att ett generellt krav på prövningstillstånd sammantaget med övriga effekter av reformen i längden kommer innebära att rättssäkerheten stärks, eller åtminstone upprätthålls.

Oavsett vad systemet med ett generellt krav på prövningstillstånd inneburit för rättssäkerheten i stort, har vad som utlovats i fråga om rättssäkerhet i form av materiellt riktiga avgöranden inte infriats. Det kan konstateras att begreppets värdeladdning utnyttjats för att genomföra en reform vars syfte varit att av ekonomiska skäl minska hovrätternas arbetsbelastning på bekostnad av enskilda parter rättssäkerhet i form av materiellt riktiga avgöranden. Att det huvudsakliga syftet med reformen egentligen varit ett annat än att öka rättssäkerheten stärks av förarbetsuttalanden om att det är av särskild vikt att domstolarna ägnar sig åt vad som motiveras av deras respektive uppgifter när de ekonomiska resurserna är knappa.

Hade hovrätterna haft möjlighet att ta upp samtliga dit överklagade mål till en fullständig prövning hade det tveklöst inneburit större möjlighet för hovrätterna att rätta alla felaktiga tingsrättsavgöranden, än med nuvarande ordning enligt vilken en del mål sorteras bort vid tillståndsprövningen. Det hade varit intressant att veta om kravet på prövningstillstånd hade utvidgats så som gjorts även om det funnits mer resurser att tillskjuta hovrätterna.

Medför inte EMR positiva effekter för parter i tvistemål som väger upp den negativa effekten i form av minskad rättssäkerhet, är risken stor att utvidgningen av kravet på prövningstillstånd medför att allmänhetens förtroende för domstolarna minskar. Minskat förtroende för domstolarna innebär i sig att rättssäkerheten äventyras. Ett avslagsbeslut som saknar skriftlig motivering upplevs av många parter som att hovrätten överhuvudtaget inte beaktat vad som anförts i överklagandet samt att någon kontroll av tingsrättsavgörandet inte skett. Att systemet med ett generellt krav på prövningstillstånd eventuellt ökar rättssäkerheten i ett större perspektiv är ingen tröst för en part som p.g.a. nekat prövningstillstånd har att finna sig i ett materiellt felaktigt tingsrättsavgörande.

Bilaga A

PT beviljat - 601

Källa: Vera, Rapportnr: 601
Uttaget: 2010-11-01 10:59:56

Reporten visar antal mål som för vald tidsperiod prövats i PT-frågan, antal mål som då beviljats PT samt andel mål med beviljade PT av totalt antal mål där domstolen tagit ställning till PT-frågan.

Vald domstol: Hovrätt
Vald målkategori: Tvistemål
Vald tidsperiod: Halvår 1 (2005), Halvår 1 (2006), Halvår 1 (2007), Halvår 1 (2008), Halvår 1 (2009), Halvår 1 (2010)

Domstol	Målkategori	Halvår 1 (2005)			Halvår 1 (2006)			Halvår 1 (2007)			Halvår 1 (2008)			Halvår 1 (2009)			Halvår 1 (2010)		
		Tagit ställning i PT i frågan	Antal mål med PT beviljat	Andel mål med PT beviljat	Tagit ställning i PT i frågan	Antal mål med PT beviljat	Andel mål med PT beviljat	Tagit ställning i PT i frågan	Antal mål med PT beviljat	Andel mål med PT beviljat	Tagit ställning i PT i frågan	Antal mål med PT beviljat	Andel mål med PT beviljat	Tagit ställning i PT i frågan	Antal mål med PT beviljat	Andel mål med PT beviljat	Tagit ställning i PT i frågan	Antal mål med PT beviljat	Andel mål med PT beviljat
Hovrätt	Tvistemål	270	27	10,0%	238	34	14,3%	223	37	16,6%	255	49	19,2%	1 048	265	25,3%	1 329	396	29,8%
Summa:	Summa:	270	27	10,0%	238	34	14,3%	223	37	16,6%	255	49	19,2%	1 048	265	25,3%	1 329	396	29,8%
Summa:	Summa:	270	27	10,0%	238	34	14,3%	223	37	16,6%	255	49	19,2%	1 048	265	25,3%	1 329	396	29,8%

Bilaga B

Ändringsfrekvens - 402

Källa: Vera, Rapportnr: 402

Uttaget: 2010-11-01 10.54.12

Rapporten visar för vald tidsperiod antal avgjorda mål, antal mål som ändrats respektive ej ändrats samt andel mål av det totala antalet avgjorda mål som ändrats respektive ej ändrats.

Målen är fördelade på underinstanser och innehåll i avgörandet.

Med "ändrad" avses att ett beslut som fattats av en underinstans ändrats i en övernatt.

Vald domstol: Hovrätt

Vald målkategori: Tvistemål

Vald tidsperiod: Halvår 1 (2005), Halvår 1 (2006), Halvår 1 (2007), Halvår 1 (2008), Halvår 1 (2009), Halvår 1 (2010)

Domstol	Målkategori	Innehåll	Halvår 1 (2005)				Halvår 1 (2006)				Halvår 1 (2007)			
			Antal avgjorda mål	Andel ändrade mål med ändrad utgång	Antal mål med fastställd utgång	Andel fastställda mål	Antal avgjorda mål	Andel ändrade mål med ändrad utgång	Antal mål med fastställd utgång	Andel fastställda mål	Antal avgjorda mål	Andel ändrade mål med ändrad utgång	Antal mål med fastställd utgång	Andel fastställda mål
Hovrätt	Tvistemål	Innehåll (Alla)	1 478	23,9%	1 125	76,1%	1 363	24,9%	1 023	75,1%	1 382	29,3%	977	70,7%
Summa:			1 478	23,9%	1 125	76,1%	1 363	24,9%	1 023	75,1%	1 382	29,3%	977	70,7%
Summa:			1 478	23,9%	1 125	76,1%	1 363	24,9%	1 023	75,1%	1 382	29,3%	977	70,7%

Domstol	Målkategori	Innehåll	Halvår 1 (2008)				Halvår 1 (2009)				Halvår 1 (2010)			
			Antal avgjorda mål	Andel ändrade mål med ändrad utgång	Antal mål med fastställd utgång	Andel fastställda mål	Antal avgjorda mål	Andel ändrade mål med ändrad utgång	Antal mål med fastställd utgång	Andel fastställda mål	Antal avgjorda mål	Andel ändrade mål med ändrad utgång	Antal mål med fastställd utgång	Andel fastställda mål
Hovrätt	Tvistemål	Innehåll (Alla)	1 502	28,9%	1 068	71,1%	1 816	19,6%	1 460	80,4%	1 561	17,9%	1 282	82,1%
Summa:			1 502	28,9%	1 068	71,1%	1 816	19,6%	1 460	80,4%	1 561	17,9%	1 282	82,1%
Summa:			1 502	28,9%	1 068	71,1%	1 816	19,6%	1 460	80,4%	1 561	17,9%	1 282	82,1%

Käll- och litteraturförteckning

Litteratur

Bengtsson, Bertil, *Ändringsdispens och prejudikatdispens*, s. 267-290 i *Högsta domsmakten i Sverige under 200 år – Del 1*, institutet för rättshistorisk forskning, Nerenius & Santérus, Stockholm 1990
[Bengtsson, *Ändringsdispens och prejudikatdispens*]

Bråténius, Ingvar, *Prövningstillstånd i högsta domstolen*, Juridiska institutionen, Stockholm 1984
[Bråténius]

Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis – en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, uppl. 3:1, Nordstedt, Stockholm 2007
[Danelius]

Ekelöf, Per Olof och Edelstam, Henrik, *Rättegång I*, uppl. 8:1, Nordstedt, Stockholm 2002
[Ekelöf och Edelstam, *Rättegång I*]

Ekelöf, Per Olof och Edelstam, Henrik, *Rättsmedlen*, uppl. 12, Iustus, Uppsala 2008
[Ekelöf och Edelstam, *Rättsmedlen*]

Hellners, Tryggve, *Några tankar kring 2008 års rättegångsreform* Hovrätten över Skåne och Blekinge, *Blandade uppsatser – En vänbok till Lars-Göran Engström*, Jure, Stockholm 2009
[Hellners]

Nylund, Anna, *Tillgången till den andra instansen i tvistemål*, Suomalainen lakimiesyhdistys, Helsingfors 2006
[Nylund]

Peczenik, Aleksander, *Rätten och förnuftet*, Nordstedt, Lund 1986
[Peczenik]

Sundberg-Weitman, Brita, *Rättssäkerhet och effektivitet – ett dilemma*, s. 47-51 i *Domstolarna och rättssäkerheten – Forskardag i Lund den 24 november 1981*, Rättsfonden, Lund 1982
[Sundberg-Weitman]

Welamson, Lars, *Några synpunkter på HD:s verksamhet efter 1971 års fullföljdsreform*, s. 615-627 i *Svensk rätt i omvandling – Studier tillägnade Hilding Eek, Ses Ljungman, Folke Schmidt*, Nordstedt, Stockholm 1976
[Welamson, *Några synpunkter...*]

Welamson, Lars, *Rättegång VI*, 3 uppl. Nordstedt, Stockholm 1994
[Welamson, *Rättegång VI*]

Artiklar

Bengtsson, Bertil, *Högsta domstolens dispensprövning och den materiella rättvisan*, SvJT, 1989, s. 206-224
[Bengtsson, *Högsta domstolens dispensprövning...*]

Brandberg, Ulrika och Knutson, Tom, *Den moderna rättegången i startgroparna*, Advokaten, 2008, årgång 74, nr 5, s. 20-30
[Brandberg och Knutson]

Bylander, Eric, *Prövningstillstånds-prövningsprövningar*,
www.infotorgjuridik.se, information hämtad 2010-12-13
[Bylander, *Prövningstillstånds-prövningsprövningar*]

Bylander, Eric, *Modernare rättegång – och bättre?*, SvJT 2007, s.516-526
[Bylander, *Modernare rättegång – och bättre?*]

Ehrenkrona, Carl Henrik, *Rättssäkerhetsbegreppet och Europakonventionen*, SvJT 2007, s. 38-49
[Ehrenkrona]

Frändberg, Åke, *Om rättssäkerhet*, JT 2000-01, s. 669-280
[Frändberg]

Gustafsson, Håkan, *Rättssäkerheten, moralen och "socialsakerheten"*,
Tidskrift för rättssociologi, Vol. 5 1988, nr 3/4, s. 253-275
[Gustafsson]

Grundström, Karl-Johan och Olofsson, Lynda, *Prövningstillstånd i kammarrätt – ett hot mot rättssäkerheten?*, Skattenytt, nr 11, 2010, s. 793-799
[Grundström och Olofsson]

Heuman, Lars, *Kravet på prövningstillstånd för att hovrätten ska bedöma ett tvistemål*, JT 2007-08, s. 585-612
[Heuman, *Kravet på prövningstillstånd...*]

Heuman, Lars, *Ändringsdispens*, JT 2009-10, nr 3, s. 590-612
[Heuman, *Ändringsdispens*]

Kindbom, Mikael, *2 av 3 domar försvann med nya prövningsregler*,
www.infotorg.se, hämtad 2011-01-11
[Kindbom, *2 av 3 domar...*]

Kindbom, Mikael, *Anne Ramberg oroad över få hovrättsprövningar*,
www.infotorg.se, hämtad 2011-01-11
[Kindbom, *Anne Ramberg oroad...*]

Lavin, Rune, *Prövningstillstånd i kammarrätt - dess syfte och handhavande*,
Förvaltningsrättslig tidskrift 1995, s. 31-41
[Lavin]

Nordh, Robert, *Blendow Lexnova Expertkommentarer – Processrätt*,
december 2009, www.lexnova.se, information hämtad 2011-01-10
[Nordh, 2009]

Nordh, Robert, *Blendow Lexnova Expertkommentarer – Processrätt*,
augusti 2010, www.lexnova.se, information hämtad 2011-01-10
[Nordh, 2010]

Zila, Josef, *Om rättssäkerhet*, SvJT 1990, s. 284-205
[Zila, *Om rättssäkerhet*]

Offentligt tryck

Ds 2001:36 *Hovrättsprocessen i framtiden*
[Ds 2001:36]

Justitiekottets betänkande 2004/05:JuU29 *En modernare rättegång*,
[Bet. 2004/05:JuU29]

Justitiekottets betänkande 2007/08:JuU31 *En modernare rättegång några
ytterligare frågor*
[Bet. 2007/08:JuU31]

Prop. 1915:4, *Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag
om ändrad lydelse av 30 kap. rättegångsbalken, till lag om ändrad lydelse
av 49 och 230 §§ utsökningslagen samt lag angående Kungl. Maj:ts högsta
domstols tjänstgöring på avdelningar; given Stockholms slott den 14 januari
1915*
[Prop. 1915:4]

Prop. 1992/93:216, *Om prövningstillstånd i hovrätt och instansordningen i
utsökningsmål*
[Prop. 1992/93:216]

Prop. 1996/97:131 *Prövningstillstånd i hovrätten*
[Prop. 1996/97:131]

Prop. 2004/05:131, *En modernare rättegång – reformering av processen i
allmän domstol*
[Prop. 2004/05:131]

Prop. 2007/08:139, *En modernare rättegång – några ytterligare frågor*
[Prop. 2007/08:139]

Riksdagens protokoll 2009/10:74, 7 § Beatrice Asks interpellationssvar på
fråga 2009/10:218
[Riksdagens protokoll 2009/10:74]

Rskr. 2004/05:307
[Rskr. 2004/05:307]

Rskr. 2007/08:251
[Rskr. 2007/08:251]

SOU 1987:46, *Översyn av rättegångsbalken 4 – Hovrättsfrågor,
sammansättningsfrågor m.m.*
[SOU 1987:46]

SOU 1991:106, *Domstolarna inför 2000-talet*
[SOU 1991:106]

SOU 1995:124, *Ett reformerat hovrättsförfarande*
[SOU 1995:124]

SOU 2008:106, *Ökat förtroende för domstolarna*
[SOU 2008:106]

SOU 2010:44, *Mål och medel*
[SOU 2010:44]

SFS 2007:636 Förordning om ikraftträdande av lagen (2005:683) om
ändring i rättegångsbalken och viss följdlagstiftning
[SFS 2007:636]

Övrigt

Europeiska rådets ministerkommitté, Recommendation No. R (95) 5 of the
Committee of ministers to member states concerning the introduction and
improvement of the functioning of appeal systems and procedures in civil
and commercial cases (adopted by the Committee of Ministers on 7
February 1995 at the 528 meeting of the Ministers' Deputies).
[Europeiska rådets ministerkommitté, Recommendation No. R (95) 5]

Svea hovrätt, *En modernare rättegång – Hovrättsprocessen*, promemoria
upprättad 2008-12-18
[Svea hovrätt]

Sveriges advokatsamfund, *Rättssäkerhetsprogram*, Stockholm 1988
[Sveriges advokatsamfund]

Hovrätten för västra Sverige, *Vad tycker hovrättsaktörerna om EMR-reformen? En intervjuundersökning om tillämpningen av de nya reglerna för processen – En modernare rättegång*, Lithio, Motala mars 2010
[Hovrätten för västra Sverige]

Karnov – Svensk lagsamling med kommentar, Del 2, 2010/2011
[Karnov]

Justitiedepartementet, *Remissammanställning – yttranden över departementspromemorian Hovrättsprocessen i framtiden (Ds 2001:36)*
[Justitiedepartementet]

Sydsvenskan, del a, 2011-01-13
[Sydsvenskan]

www.domstol.se, information hämtad 2011-01-12
[Domstolsverkets hemsida]

www.ne.se, information hämtad 2011-01-14
[www.ne.se]

Rättsfallsförteckning

HD

NJA 2009 s. 738

NJA 2009 s. 773

NJA 2009 s. 798 (I-III)

HD Ö 5549/09

HD Ö 3756/09

HD Ö 4225/09

HD Ö 4731/09

Mål omfattade av målstudien (Hovrätten över Skåne och Blekinge)

T 2651-08

T 2661-08

T 2718-08

T 2751-08

T 2785-08

T 2790-08

T 2897-08

T 2934-08

T 3000-08

T 3001-08

T 3016-08

T 3149-08

T 3089-08

T 3233-08

FT 2680-08

T 204-09

T 282-09

T 350-09

T 366-09

T 578-09

T 715-09
T 737-09
T 778-09
T 786-09
T 1008-09
T 1016-09
T 1113-09
T 1262-09
T 1458-09
T 1719-09
T 1916-09
T 1191-09
T 1284-09
T 1335-09
T 1415-10
T 1575-09
T 1609-09
T 1663-09
T 1689-09
T 1840-09
T 1881-09
T 2022-09
T 2312-09
T 2325-09
T 2665-09
T 2817-09
T 2841-09
T 2866-09
T 2966-09
T 2993-09
T 3180-09
FT 117-09
FT 1561-09

FT 1910-09

FT 2041-09

FT 2094-09

T 167-10

T 211-10

T 640-10